

VANKEUSAJAN MERKITYS LYHYTAIKAISVANKIEN SOSIAALISESSA SELVIITYMISESSÄ

” Et se todellinen rangaistus alkaa vasta sitten ku pääsee siviiliin. Et siellä se vasta alkaa se taistelu elämän kanssa.”

Sanna Piispanen
Liisa Vähäniitty-Lehvonen

Opinnäytetyö
Lokakuu 2012

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) PIISPANEN, Sanna VÄHÄNIITTY-LEHVONEN, Liisa	Julkaisun laji	Päivämäärä
	Opinnäytetyö	30.09.2012.
	Sivumäärä	Julkaisun kieli
	44	suomi
	Luottamuksellisuus	Verkojulkaisulupa
	() saakka	myönnetty
		(X)
OPINNÄYTETYÖN NIMI		
VANKEUSAJAN MERKITYS LYHYTAIKAISVANKIEN SOSIAALISESSA SELVIYTYMISESSÄ		
Koulutusohjelma		
Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t)		
TAPANINEN, Eero		
Toimeksiantaja(t)		
Rikosseuraamuslaitos, Jyväskylän yhdyskuntaseuraamustoimisto ja Laukaan vankila		
Tiivistelmä		
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää vankeusajan vaikutuksia vankien sosiaaliseen selviytymiseen. Vankeusajan ollessa lyhyt vangin on vaikeaa kiinnittyä vankilassa tehtävään toimintaan ja työskentelyyn, jonka tarkoitus on tukea vankeja rikoksettomaan elämäntapaan. Lyhyt aika luo haasteensa myös vankeinhoidolle, joka tulisi järjestää niin, että jokainen vanki otetaan huomioon ja hänen kanssaan ehditään aloittaa työskentely heti vankeusajan alkaessa. Vankeusajalla on merkitystä tulevaisuuden ja vangin sosiaalisen selviytymisen kannalta. Lyhytaikaisvangeilla uusintarikollisuus on merkittävää, joten heidän kanssaan tehtävään työhön tulisi kiinnittää huomiota ja sitä pitäisi tehostaa, jotta saavutettaisiin parempia tuloksia uusintarikollisuuden vähentämiseksi.</p> <p>Opinnäytetyössä tutkimusmenetelmänä käytettiin haastattelua. Tutkimuksen kohteena olivat lyhytaikaisvangit. Toiset heistä olivat ensikertalaisia ja toiset olivat istuneet tuomiota aikaisemminkin. Aiempaa vankilataustaa omaavilla on kokemusta siitä kuinka vankeusaikana tehty työskentely mahdollisesti vaikuttaa yhteiskuntaan kiinnittymiseen ja rikoksettoman elämän ylläpitämiseen. Heillä on myös kokemusta niistä asioista, joita vankilassa tehtävässä työskentelyssä voidaan parantaa. Opinnäytetyömme teemat olivat vankeuden aikainen tuki ja toiminta, sosiaalisten suhteiden merkitys, selviytymiskeinot ja sosiaalinen selviytyminen, uusintarikollisuus sekä vapautuminen.</p> <p>Tutkimus oli kvalitatiivinen. Teimme haastattelut Laukaan vankilassa jossa haastattelimme kolmea lyhytaikaisvankia. Kaikki haastateltavat olivat miehiä. Tuomioiden pituudet olivat 12 kuukaudesta 15 kuukauteen. Nauhoitimme haastattelut jonka jälkeen teimme litteroinnin.</p> <p>Haastattelujen tuloksena totesimme, että haastateltavat toivoisivat vankilalta enemmän tukea sosiaalisessa selviytymisessä. Vangit toivoivat myös että saisivat enemmän vaikuttaa omaan vankeusaikaansa.</p>		
Avainsanat (asiasanat)		
Lyhytaikaisvanki, pitkäaikaisvanki, rikollisuus, sosiaaliset ongelmat, sosiaalinen selviytyminen, sosiaalinen kuntoutus, selviytymiskeinot, vertaistuki, vapautuminen, uusiusintarikollisuus, vankeinhoito, vankeus, vankila, vapautuminen.		
Muut tiedot		

Author(s) PIISPANEN,Sanna VÄHÄNIITTY-LEHVONEN,Liisa	Type of publication Bachelor's thesis	Date 30092012
	Pages 44	Language Finnish
	Confidential ☐ Until	Permission for web publication ☒
TITLE		
SIGNIFICANCE OF THE PRISON TERM IN THE SOCIAL COPING OF SHORT-TERM PRISONERS		
Degree Programme Degree programme in social studies.		
Tutor(s) TAPANINEN, Eero		
Assigned by Department of criminal sanctions, Jyväskylä community sanction Office and Laukaa prison.		
Abstract <p>The purpose of the thesis was to investigate the effects of a prison term on prisoners social coping. When a prison term is short, it will be difficult for the prisoner to commit to the operations and work done in the prison the purpose of which is to support the prisoners to a normal way of life. The short time creates its challenge also to the prison operations which should be arranged so that every prisoner will be taken into consideration and so that there is time to begin the working immediately with the prisoner when the prison term begins. A prison term has its significance from the point of view of social coping and the prisoner's future. The threat of short-term prisoners repeating their crimes is significant, so attention should be paid to the work which is done with them and it should be intensified so that better results would be achieved so as to reduce the repeating of crimes.</p> <p>An interview was used as the research method in the thesis. The topic of the study dealt with short-term prisoners. Some of them were first timers and others had served sentences in the past. Prisoners who have earlier prison sentences have experience of how the work done during the prison term can have an impact on social attachment and on leading a crime-free life. They also have the experience of the aspects that can be improved in the work done in prisons. Themes in the thesis were support and action during the prison time, importance of social relationships, coping strategies and social coping, repeating of crimes and liberation.</p> <p>The study was qualitative. The interviews were made in Laukaa prison where we interviewed three short-time prisoners. All of the three interviewees were males. Their sentence durations varied from 12 months to 15 months. We recorded the interviews and after that transcribed afterwards. Final outcome of the interviews was that the interviewees would want more support from prison related to social coping. Prisoners also hoped that they would get more control over their own prison time.</p>		
Keywords Short prisoner, long-term prisoner, crime, social problems, social coping, social rehabilitation, coping strategies, peer support, release, repeating of crimes, treatment of prisoners, imprisonment, prison, liberation.		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 LYHYTAIKAISVANKEUDEN HAASTEET	3
1.1 Opinnäytetyön aiheen syntyminen	4
1.2 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimustehtävä	4
1.3 Mitä on sosiaalinen selviytyminen?	6
2 TUTKIMUSPROSESSI	7
2.1 Laadullinen tutkimus	7
2.2 Teemahaastattelu	8
2.3 Teemojen kehittäminen	9
2.4 Haastattelujen toteutus	11
2.5 Aineiston keruu	12
3 VANKEUDEN VAIKUTUKSET	13
3.1 Arkielämästä vieraantuminen ja vapaudenmenetykset	13
3.2 Leimautuminen	14
4 VANKIEN SOSIAALISET ONGELMAT	15
5 VANKILAN KUNTOUTTAVA TYÖ	17
5.1 Rangaistusajan suunnitelma	18
6 VANKEUSAJASTA SELVIYTYMINEN	19
6.1 Selviytymiskeinot	19
6.2 Vangin oma asenne ja motivaatio – ratkaisevat tekijät	21
6.3 Vertaistuen merkitys lyhytaikaisvangin sosiaalisessa selviytymisessä	22
7 SOSIAALISEN TUEN MERKITYS VANKEUSAIKANA	23
8 UUSINTARIKOLLISUUS JA SIIHEN JOHTAVAT TEKIJÄT	25
9 VAPAUTUMISEN JÄLKEINEN ELÄMÄ	26
10 TUTKIMUSTULOKSET	28
10.1 Vankeuden aikainen tuki ja toiminta	28
10.2 Sosiaalisten suhteiden sekä vertaistuen merkitys	29

	2
10.3 Selviytymiskeinot ja sosiaalinen selviytyminen	30
10.4 Uusintarikollisuus	31
10.5 Vapautuminen	32
11 POHDINTA	33
11.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	37
11.2 Jatkotutkimusehdotuksia	38
12 LÄHTEET	39
LIITTEET	43
Liite 1.	43

1 LYHYTAIKAISVANKEUDEN HAASTEET

Lyhytaikaisvangit on määrällisesti suuri joukko kaikista vankeusrangaistustaan istuvista vangeista. Lyhytaikaisvankeja ei ole tutkittu erillisenä ryhmänä juuri lainkaan Suomessa aiemmin, poikkeuksena Kivivuoren ja Linderborgin tekemä tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämänculusta ja rikollisuudesta (Kivivuori & Linderborg 2009).

Suomessa on tehty muutamia niin sanotusti rikosuraa ja rikosurautumista käsitteleviä tutkimuksia aiemmin, esimerkiksi Kivivuoren (1992) tutkimus. Kyn-gäksen (2000) tutkimus selvitti nuorten rikosentekijöiden elämänculkua ja rikollisuuden muodostumista vuosien varrella. Myös muita tutkimuksia rikollisuudesta ja sen synnystä on tehty, mutta ne eivät koskettaneet sosiaalista selviytymistä. (Kivivuori & Linderborg 2009, 2-3.) Ulkomailla sen sijaan on tehty enemmän juuri lyhytaikaisvankeja ja sosiaalista selviytymistä koskevia tutkimuksia. Esimerkiksi Martin Killias ym. (2000) tekivät tutkimuksen koskien yhdyskuntavankeja. Tutkimus koski uusintarikollisuutta ja sosiaalista selviytymistä verraten yhdyskuntapalvelusta ehdottomaan vankeusrangaistukseen. (Kivivuori & Linderborg 2000, 3-6.) Siitä huolimatta että lyhytaikaisvankeja kaikista vangeista on noin 60 % ja juuri heillä on suuri riski syyllistyä uusintarikollisuuteen. Kaikista vankeusvangeista 75- 80 % palaa jossain elämänsä vaiheessa takaisin vankilaan (Vangit, Rikosseuraamuslaitos). Suomen asianajajaliiton mukaan Suomessa on ollut keskimäärin 3262 vankia päivittäin vuonna 2011 (Ulkomaalaisten vankien määrä kasvussa - yhdyskuntaseuraamuksissa ulkomaalaisia vähän 2012).

Lyhytaikaisvangeilla on suuri riski uusintarikollisuuteen ja uusiin tuomioihin. Lyhyt vankeusrangaistus on Kivivuoren ja Linderborgin (2009) lyhytaikaisvankeja koskevan tutkimuksen määritelmän mukaan Suomessa enintään kahdeksan kuukautta, koska sen pituisten tuomioiden vaihtoehtona on yhdyskuntapalvelu (Kivivuori & Linderborg 2009, 1). Lyhytaikainen vankeusrangaistus on haastava sekä vangin oman eheytyksen, mutta myös vankilassa sosiaalisen

selviytymisen eteen tehtävän työn kannalta. Vankeusajan ollessa lyhyt haasteena on vangin oman motivaation ylläpitäminen ja lisääminen. Vankeinhoidossa resurssien puute on viime vuosina aiheuttanut muutoksia. Esimerkiksi avoseuraamuksia on lisätty ja vuonna 2011 käyttöön otettiin uusi valvontarangaistus. Vankeinhoidossa resurssien puute näkyy valitettavasti pahimmillaan vankiloiden henkilökunnan vähentämisenä, koska uudet avoseuraamushankkeet vievät resursseja joita tarvittaisiin perusvankeinhoidossa. (VVL: Vankeinhoidon uudistukset tuovat riskejä jos resursseja ei lisätä 2011.)

1.1 Opinnäytetyön aiheen syntyminen

Alusta alkaen halusimme tehdä opinnäytetyön rikosseuraamusalaa koskien. Ensin ajatuksena oli tehdä tutkimus liittyen valvontarangaistukseen, joka tuli Suomessa käyttöön vuonna 2011. Saimme toimeksiantajaksemme Rikosseuraamuslaitoksen sekä Laukaan vankilan. Emme kuitenkaan olisi aikataulumme puitteissa ehtineet saada tarpeeksi tutkimustietoa valvontarangaistuksen vaikutuksista aiheen ollessa niin tuore vielä Suomessa. Niinpä pohdimme yhdessä toimeksiantajamme kanssa mahdollista uutta aihetta.

Päällimmäisenä ajatuksena oli saada sellainen aihe mikä olisi tuore, kiinnostava ja hyödyllinen tutkia. Halusimme tutkia ilmiötä sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmasta. Niinpä esille nousi ajatus tutkia lyhytaikaisvankeja ja heidän sosiaalista selviytymistään vankeusaikana. Lyhytaikaisvankien suuri määrä kaikista vankeusvangeista sekä heidän tietynlainen ”väliinputoamisvaara” lyhyen tuomion aikaisten heikkojen tukitoimien vuoksi saivat kiinnostuksemme heräämään.

1.2 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimustehtävä

Opinnäytetyön aiheeksi valikoituivat lyhytaikaisvangit sen vuoksi, että lyhytaikaisvankeja ja heidän vankeusaikaansa on tutkittu kovin vähän. Toimeksiantajamme oli kiinnostunut lyhytaikaisvankien tuntemuksista liittyen siihen, kuinka

vankeusaika vaikuttaa heidän selviytymiseensä jo vankeudessa sekä myöhemmin tulevaisuudessa. Lyhyt vankeusaika aiheuttaa omat ongelmansa vankilan kuntouttavaan toimintaan. Rikosseuraamuslaitoksella oli Kivivuoren ja Linderborgin (2009) tutkimuksen perusteella tietoutta siitä, kuinka lyhytaikaisvangeilla on hankaluuksia kiinnittyä vankilan toimintaan ja näin ollen kuntouttava ote vankilan puolelta jää usein heikoksi. Tämän kautta myös uusintarikollisuuden mahdollisuus vangin vapauduttua kasvaa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää lyhytaikaisvankien tuen tarvetta vankeusaikana. Halusimme tietää mitä vankeusaikana voitaisiin tehdä toisin, jotta selviytyminen vankeudesta sekä itse vapautuminen olisi vangille helpompaa. Halusimme myös kartoittaa vankien sosiaalista verkostoa. Lisäksi halusimme tietää millaisia selviytymiskeinoja vangeilla on sekä sen, millaisia ajatuksia vapautuminen herättää ja millaisia haasteita vapautuminen tuo tullessaan.

Tutkimustehtävänä opinnäytetyössä oli siis selvittää vangin sosiaalisten suhteiden tukemista vankeusaikana. Halusimme tutkia myös vertaistuen merkitystä sekä sitä, millaisia ajatuksia vapautuminen herättää ja onko vankia valmisteltu vapautumiseen vankilan puolesta.

Suomessa vangeille kuuluu tehdä myös rangaistusajansuunnitelma sekä vapauttamissuunnitelma (Bergman 2011). Meitä kiinnosti tietää, toteutuvatko nämä suunnitelmat haastateltaviemme kohdalla ja onko niitä ylipäätään tehty.

Halusimme rajata työn koskemaan sosiaalista selviytymistä. Meille oli tärkeää, että työstä tulisi kokonaisuus joka keskittyy sosiaaliseen selviytymiseen. Lyhytaikaisvangit on aihe, jota varmasti olisi mielenkiintoista tutkia myös laajemmin juuri aiheesta tehtyjen vähäisten tutkimusten vuoksi.

Aiheen ollessa uusi lähdimme tutustumaan siihen vaihe vaiheelta. Suuri haaste oli saada tarpeeksi haastateltavia tutkimukseen. Alun perin halusimme saada haastateltaviksi viisi lyhytaikaisvankia, joilla olisi aiempia vankeustuomioita. Laukaan vankilan suhteessa pienen vankimäärän ja vankien osallistumishalukkuuden puutteen vuoksi tutkimukseen osallistui kolme vankia, joista vain yhdellä oli aiempia vankeustuomioita. Kävimme muutamaan otteeseen vankilassa kertomassa opinnäytetyöstämme ja motivoimassa vankeja osallistu-

maan haastatteluun. Lopulta yhteistyössä vankilan sosiaalityöntekijän kanssa onnistuimme saamaan kolme tutkimuksesta kiinnostunutta osallistumaan haastatteluun. Meillä ei myöskään ollut kokemusta työskentelystä vankien parissa, joten emme tienneet kuinka helposti lähestyttäviä ja yhteistyökykyisiä he ovat.

1.3 Mitä on sosiaalinen selviytyminen?

Sosiaalinen toimintakyky rakentuu lapsuudessa ja vielä teini-iässä. Siihen vaikuttaa lapsuudenkodissa koetut asiat, elinympäristö, kaveripiiri ja vanhempien kasvatustyyli ja heidän alkoholin käyttönsä. Kaikista eniten sosiaalisen toimintakyvyn rakentumiseen vaikuttaa vanhempien kasvatustyyli etenkin lapsuudessa. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 146 - 147.) Sosiaalinen selviytyminen on siis sosiaalisen toimintakyvyn tavoittelua ja sen ylläpitämistä (Nurmi ym. 2006, 118 -119).

Rakentunutta toimintakykyä osoittavat parhaiten alkoholin käyttötavat, työura sekä yhteiskuntaan sopeutuminen ja tasapainoileminen yksilönä yhteisössä oman ja yhteisön edun mukaan. Sosiaalisen toimintakyvyn heikkoudet ovat nähtävissä jo melko varhain lapsen kehityksen alkuvaiheissa. (Nurmi ym. 2006, 118 -119.) Kun lapsen käyttäytymisessä on nähtävissä kaavamaisista häiriökäyttäytymistä, joka kohdistuu ympäristöön ja muihin ihmisiin, puhutaan ulkosuuntautuneesta ongelmakäyttäytymisestä. Rikollinen käyttäytyminen on usein yhteydessä ulkosuuntautuneeseen ongelmakäyttäytymiseen, koska käyttäytyminen poikkeaa yhteiskunnan normeista ja voi aiheuttaa vahinkoa muille. Ulkosuuntautuneessa käyttäytymisessä on pystytty erottamaan kolme erilaista käyttäytymisen linjaa, jotka näkyvät jo ala-asteikäisten lasten käyttäytymisessä. Näitä ovat aggressiivisuus, vandalismi, ja auktoriteettiongelmat, jotka nuoruudessa ja myöhemmin näyttäytyvät väkivaltarikoksina, omaisuusrikoksina ja ongelmina virkavallan sekä muiden auktoriteettitahojen kanssa. Ongelmakäyttäytyminen jatkuu läpi elämän, mutta se muuttaa muotoaan iän ja kehitysvaiheen mukaan. Tämä antaisi viitteitä siitä, että suurin osa rikollisuudesta olisi usein jopa ennustettavissa. Puuttuminen ongelmakäyttäytymi-

seen on tietysti ennaltaehkäisyn edellytys, mutta suorien päätelmien veto lie-
nee kuitenkin turhaa, koska rikosten tapahtumahetkiä ja niiden syntyä ei vält-
tämättä pystytä estämään. (Nurmi ym. 2006, 152-153.)

Alkoholin ja päihteiden käyttö on ongelma suurella osalla vangeista ja rikokset
tehdään usein päihteiden vaikutuksen alaisena. Esimerkiksi jopa kaksi kol-
mesta väkivalta- tai henkirikoksen tehneistä syyllistyi tekoonsa päihteiden vai-
kutuksen alaisena vuosina 2002 -2006 (Lehti & Siren 2006, 11). Alkoholin
käyttö ja ongelmakäyttäminen on yhteydessä myös muuhun huono-
osaisuuteen, minkä vuoksi vanhempien kasvatustyylin lisäksi heidän alkoholin
käyttönsä ja asenteet alkoholiin vaikuttavat vahvasti osana lasten ja nuorten
sosiaalisen toimintakyvyn rakentumiseen (Nurmi ym. 2006, 118 -119). Alkoholi
on liitettävissä muihin sosiaalisiin ongelmiin, mutta myös sen käyttö lisää ja
aiheuttaa muita sosiaalisia ongelmia, kuten rikollista käyttäytymistä. Haastat-
telemistamme vangeista yksi kertoi tehneensä rikoksen, josta sillä hetkellä
kärsi tuomiotaan, päihteiden vaikutuksen alaisena. Rikosnimike hänen tapa-
uksessaan oli tapon yritys. Hän kuitenkin työsti päihdeongelmaansa jo vanke-
usaikana ja asenteellisesti oli ymmärtänyt ongelmansa ja halusi siihen apua
myös vapauduttuaan. Lyhytaikaisvankien kohdalla avun oikea-aikaiseen tar-
joamiseen vangin ollessa vastaanottavimmillaan jää vähemmän aikaa kuin pi-
tempää tuomiota kärsivän kohdalla. Lyhyen tuomion aikana vanki ei välttämät-
tä edes halua kohdata ongelmaa. Kuntoutumisen kannalta olisi tärkeää ensin
hyväksyä ongelma ja haluta itse muutosta.

2 TUTKIMUSPROSESSI

2.1 Laadullinen tutkimus

Valitsimme opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi laadullisen tutkimuksen. Ha-
lusimme tuoda vankien omat kokemukset ja ajatukset vahvasti esiin. Laadulli-
nen eli kvalitatiivinen tutkimus sopi myös sen takia parhaiten, koska opinnäy-
tetyön aineisto koostuu pitkälti haastatteluista saamastamme tiedosta. Lisäksi

haastateltavat rajattiin tiettyyn joukkoon, tässä tapauksessa lyhytaikaisvankeihin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kysymykset ovat usein avoimia ja haastatteluun annetaan keskusteluteemoja joiden ympärille haastattelu rakennetaan. Verrattuna kvalitatiivista tutkimusta kvantitatiiviseen eli määrälliseen tutkimukseen kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston totuudellisuudella ei ole merkitystä. Määrällisessä tutkimuksessa taas oleellisinta on aineiston totuudellisuus. Laadullisessa tutkimuksessa haastattelun perusmuoto on avoin kysymysmuoto tai teemahaastattelu. Oleellista on myös se, että haastattelija ei sekoita omia asenteitaan ja uskomuksiaan tutkimuskohteeseen. Sen sijaan haastattelija yrittää olla ymmärtäväinen ja yrittää päästä hyvään vuorovaikutussuhteeseen tutkittavan kanssa. (Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen erot.) Tässä opinnäytetyössä käytimme teemahaastattelua, koska aiheet liittyivät lyhytaikaisvankeuden piiriin.

2.2 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu on Suomessa yleisin laadullisen eli kvalitatiivisen haastattelun aineistonkeruumuoto. Haastattelussa on selkeä runko sekä teema, jonka ympärillä haastattelun aiheet liikkuvat. Teemat täytyy siis muodostaa selkeästi ennen haastattelua, jotta se helpottaa haastattelun etenemistä ja toimii samalla myös tukena teemassa pysymisessä. Valitsimme haastattelutavaksemme puolistrukturoidun haastattelun. Puolistrukturoitu haastattelu tarkoittaa sitä, että haastatteluun tehdään selkeä haastattelurunko joka on sama kaikille, mutta vastauksia ei ohjaille vaan haastateltava saa vastata kysymyksiin omalla tavallaan, täsmälleen niin kuin haluaa (Eskola & Vastamäki 2007, 25-28).

Halusimme siis jakaa teemahaastattelun mukaisesti tutkittavat asiat omiin teema-alueisiin. Jaoin teemat tutkimuskysymystemme mukaisesti. Tärkeimmiksi teemoiksi nousivat vankeuden aikainen tuki ja toiminta, sosiaalisten suhteiden ja vertaistuen merkitys vankeusaikana, uusintarikollisuuden ehkäisy, selviytymiskeinot sekä vapautumisesta heräävät ajatukset.

2.3 Teemojen kehittäminen

Opinnäytetyön aiheen ollessa selvillä sovimme yhdessä toimeksiantajan kanssa haastattelusta Laukaan vankilassa. Teemahaastattelu tuntui meille oikealta koska olimme jo hahmotelleet työtämme mahdollisiin teemoihin. Teemat hahmottuivat lopulliseen muotoonsa haastattelurunkoa tehdessä. Haastattelun kysymysten järjestyksellä ei työmme tulosten kannalta ole väliä.

Yhtenä tärkeimmistä pidimme teemaa vankeuden aikaisesta tuesta ja toiminnasta. Tarkoituksena oli selvittää niiden yhteyttä vankien sosiaaliseen selviytymiseen. Tämä siksi että opinnäytetyömme tavoite oli juuri vankilan kuntouttavan työn tarpeellisuuden ja onnistumisen selvittäminen. Toimeksiantajan, kuten meidänkin, kiinnostuksen kohteena ymmärsimme olevan sen miten vankilassa tehtävä työ kohtaa vangin ja mitä siinä kohtaamisessa tapahtuu. Toisin sanoen, kuinka hyödyllistä vankilassa tehtävä kuntouttava työ on vangin sosiaalista selviytymistä mietittäessä. Vaikka vankien puheista haastattelussa kuuli välillä kuinka he itse epäilevät koko rangaistusjärjestelmän toimivuutta ja sitä, kenen hyväksi ja avuksi vankiloissa työtä tehdään, on vankien eteneminen ja yhteiskuntaan uudelleen integroituminen rikosseuraamuslalla varmasti tärkein tehtävä. Vangeilta kysyttäessä vankeuden aikaisesta tuesta ja toiminnasta, saimme selville heidän näkemyksensä siitä, mitä he kokevat tarvitsevansa vankeusaikana, jotta se ylläpitäisi tai vahvistaisi heidän motivaatiotaan rikoksettomaan elämään, vapautumiseen, kasvattaisi heidän voimavarojaan, valmistaisi heitä uusiin haasteisiin ja sosiaalisten suhteiden ylläpitoon ja arjen elämiseen. Selvittääksemme vankeuden aikaista tukea kysyimme vangeilta mm. millaista tukea he olivat saaneet vankeusaikana? Millaista toimintaa vankilassa oli järjestetty? Jäivätkö he kaipaamaan jonkinlaista tukea tai toimintaa? Jos, niin, minkälaista tukea tai toimintaa he jäivät kaipaamaan? Kysyimme myös, mitä vankeusajasta oli jäänyt mieleen ja minkälainen oli ollut ensimmäinen vankeustuomio? Saako vanki tarpeeksi mielestään yksilöohjausta tai aikaa sosiaalityöntekijältä tai vankilan henkilökunnalta?

Vähintään yhtä tärkeä teema opinnäytetyössämme on sosiaalisten suhteiden merkitys sosiaaliseen selviytymiseen ja vankeusaikaan. Sosiaalista selviytymistä on toimiminen eri ympäristöissä itsensä ja yhteiskunnan eduksi vahingoittamatta muita. Se on toimimista yksilönä osana erilaisia yhteisöjä, arjen haasteiden sietämistä ja asioiden hoitoa. Sosiaaliseen selviytymiseen liittyy vahvasti toimiminen vuorovaikutuksessa muiden tahojen ja ihmisten kanssa. Siksi valitsimme yhdeksi teemaksi lyhytaikaisvankien sosiaalisten suhteiden merkityksen selvittämisen.

Erotimme omaksi teemaksi vertaistuen, koska vankeusaikana vankila yhdistää vankeja. Vertaistuki on myös ainutlaatuista sosiaalista tukea, jota vain saman asian kokeneet pystyvät toisilleen antamaan. Täten halusimme kuulla vankien ajatuksia siitä, miten vertaistuki vaikuttaa heidän vankeusaikaansa ja vaikuttaako se vapautumisen jälkeenkin.

Vankien sosiaalista selviytymistä tutkiessa on hyvä selvittää, millaisia voimavaroja ja selviytymiskeinoja vangit ajattelevat omaavansa. Teemana selviytymiskeinot ja sosiaalinen selviytyminen on meille henkilökohtaisesti tärkeä koulutusalamme ja ammatinvalintamme vuoksi. Sosiaalialan ammattilaisina kohtaamme tulevaisuudessa työssämme ihmisiä useimmiten elämän eri ongelmakohdissa. Sosiaalisen käyttäytymisen eri muodot, sen ongelmat, arjesta selviytyminen sekä ihmisen voimavarat vaativat tutkiskelua lyhytaikaisvankien sosiaalista selviytymistä tarkasteltaessa.

Vaikka tehtävämme ei varsinaisesti ollut uusintarikollisuuden ennaltaehkäisemisen tutkiminen, valitsimme yhdeksi teemaksi uusintarikollisuuden, koska vankien sosiaaliseen selviytymiseen kuuluu nähdäksemme yhteiskunnan sääntöihin ja odotuksiin vastaaminen niin vankilassa kuin vapaudessa. Yhtenä sopeutumisen merkinä on vankilasta pois pysyminen ja näin ollen uusintarikollisuuden välttäminen. Jo toimeksiantajan kanssa käydyssä keskustelussa opinnäytetyön mahdollisesta aiheesta, nousi esille rikosseuraamusalalla huomattu ongelma lyhytaikaisvankeudessa. Uusintarikollisuutta ei onnistuta vankilan puolelta tarpeeksi ennaltaehkäisemään koska vangit eivät ehdi kiinnittymään vankilan toimintaan lyhyen vankeustuomion aikana. Vankien motivaatiota rikoksettomaan elämään ei myöskään onnistuta lyhyessä ajassa lisäämään

eikä lyhyt vankeustuomio toimi riittävänä pelotteena estämään uusien rikosten ja tuomioiden syntyä.

Vapautuminen on tärkeä ja kiinnostava teema koska vapautumisen myötä vangit ikään kuin aloittavat elämänsä uudelleen yhteiskunnan jäseninä. Halusimme selvittää kuinka paljon vangit kokevat saavansa tukea vapautumiseen ja miten he ajattelevat pärjäävänsä vapaudessa. Vapautumisen jälkeinen elämä on arjen haasteita täynnä ja voi monelle olla tasapainoilua vanhan rikollisen elämäntavan ja uuden rikoksettoman elämän välillä.

2.4 Haastattelujen toteutus

Aloimme suunnitella haastattelujen toteuttamista yhdessä Laukaan vankilan sosiaalityöntekijän kanssa. Meille oli myönnetty tutkimuslupa Laukaan vankilaan haastattelututkimukseen. Teimme haastattelut kahtena eri päivänä. Vangeille oli kerrottu tarkat kellonajat ja haastattelupaikka, joka oli Laukaan vankilan kappeli. Ensimmäinen haastattelupäivä oli 30. toukokuuta 2012, jolloin haastattelimme yhtä vankia. Sinä päivänä oli tarkoitus haastatella kahta vankia, mutta toinen vangeista oli unohtanut haastattelun. Seuraavan kerran menimme paikan päälle 11. kesäkuuta. Silloin haastattelimme jäljellä olleet kaksi vankia.

Haastattelua varten teimme haastattelurungon, jonka avulla saisimme tietää vankien omia ajatuksia heidän omista voimavaroistaan, vertaistuesta, vapautumisesta sekä sosiaalisista suhteistaan. (Kts. Liite 1). Halusimme antaa vangeille myös mahdollisuuden kertoa tuntemuksiaan kysymysten ulkopuolelta, joten haastattelun lopussa sana oli vapaa. Haastateltavat saivat siis vielä sanoa kysymysten ulkopuolelle jääneistä asioista, mikäli näin halusivat. Nauhoitimme haastattelut nauhurilla, koska halusimme keskustelumme talteen sellaisena kuin se oikeasti oli. Kysyimme vangeilta henkilökohtaisesti luvat nauhoitukseen ja kerroimme, että heidän henkilötietonsa eivät missään vaiheessa tule esiin opinnäytetyössä. Jokaista haastattelua varten oli varattu noin tunti aikaa. Halusimme että haastattelut voidaan toteuttaa rauhallisesti ja antaa vangille

mahdollisuus edetä oman tyyliensä mukaan. Haastattelujen kesto vaihteli 37 minuutista 49 minuuttiin. Haastattelutilanteissa ilmapiiri oli rento ja vankien suhtautuminen positiivista.

Haastattelujen jälkeen purimme nauhoitetun materiaalin ja litteroimme sen. Litterointi oli aikaa vievää. Litterointia vaikeutti joidenkin haastateltavien kohdalla se, että heidän puheensa oli epäselvää tai he puhuivat omalla murteellaan. Litteroitua tekstiä tuli yhteensä 22 sivua, riviväli tekstissä oli 1,5. Litteroimme kaiken kuulemamme ja välillä litteroitu teksti olikin vaikealukuista.

Haastattelemamme vangit olivat hyvin erilaisia keskenään. Toiset olivat puhe-
liaampia ja avoimempia kuin toiset ja sanoivat mielipiteensä todella suoraan. Myös asenteita oli erilaisia. Toiset olivat positiivisempia ja selvästi motivoituneita kun taas toiset pessimistisempiä. Kaikki haastateltavamme olivat miesvankeja, joiden tuomiot vaihtelivat 12 kuukaudesta 15 kuukauteen. Yhdellä haastateltavalla oli aiempia vankeustuomioita. Tekstiin halusimme liittää suoria lainauksia vangeilta, jotka on merkitty lainauksen perään Haastateltava 1,2 tai 3.

2.5 Aineiston keruu

Heti haastattelujen jälkeen aloitimme litteroinnin eli kirjoitimme nauhoitetun keskustelun tietokoneelle. Selkeyttääksemme litteroitua tekstiä laitoimme esitetyt kysymykset selkeästi esille ja vastaukset niiden alle. Noin 45 minuuttia kestänyt haastattelutilanne vei litteroinnissa aikaa noin kolme tuntia.

Litteroinnin valmistuttua kävimme läpi haastattelut niitä usean kerran lukemalla. Alleviivasimme sieltä sellaiset kommentit, jotka herättivät meissä eniten ajatuksia ja jotka voisivat olla oleellisia työn tutkimuksen kannalta. Halusimme työhön eläväisyyttä laittamalla esiin vankien kommentteja sellaisenaan kirjoitettuna. Etsimme siis litteroidusta tekstistä myös tällaiset kohdat ja kirjoitimme ne ylös tietokoneelle. Ajattelimme, että voimme hyödyntää näitä kommentteja jakamalla niitä teema-alueisiin.

Erittelimme haastateltavien vastauksia niille kuuluvien teemojen alle. Etsimme myös mahdollisia yhtäläisyyksiä haastateltavien vastauksista. Meille oli kuitenkin tärkeää ottaa jokainen haastateltava huomioon. Kävimme haastatteluaineiston useamman kerran läpi, koska joka kerralla huomasimme uusia näkökulmia, jotka eivät ensimmäisellä lukukerralla tulleet esiin lainkaan. Aineistoon perehtyessä syvällisesti, siitä alkoi rakentua selkeä kokonaisuus, jonka pohjalta oli hyvä lähteä analysoimaan tutkimustuloksia.

Seuraavassa luvussa on käsitelty aihealueita, jotka eivät varsinaisesti kuuluneet teemoihin, mutta mielestämme ne ovat tässä yhteydessä tärkeä mainita, koska haastatteluissa arkielämästä vieraantuminen ja vapauden menetys nousivat esiin. Myös luku 4 Sosiaaliset ongelmat, käsittelee lyhytaikaisvankeuden kannalta keskeistä problematiikkaa ja kuuluu siten sisällyttää opinnäytetyöhömme. Teoriaosuus alkaa siis käsittelemällä näitä aiheita ja jatkuu sitten laadullisen tutkimuksen teemajaon mukaan luvussa 5.

3 VANKEUDEN VAIKUTUKSET

2.1 Arkielämästä vieraantuminen ja vapaudenmenetys

Hemilän (2007) sanoja lainattaessa, vankila on laitos, joten elämä siellä ei voi – tai jonka ei edes pitäisi – muistuttaa siviilielämää. (Hemilä 2007, 69). Vankilassa ihmisen ei tarvitse itse liiemmin kantaa huolta omien perustarpeidensa hoitamisesta. Laitoksen puolesta järjestyy niin asuminen, ruoka kuin tekeminenkin. Toisaalta lyhytaikaisvankien kohdalla tilanne voi olla hieman eri, koska vankeusaika on suhteellisen lyhyt, mutta joka tapauksessa tässäkin ajassa vanki ehtii osittain irtaantua yhteiskunnasta ja sen normeista ja tottua siihen, että iso osa asioista hoituu itse tekemättä mitään.

Vapaudenmenetyks merkitsee vangin henkilökohtaisen vapauden rajoittamista, muttei kuitenkaan rajoita vangin muita perusoikeuksia (Ihmis- ja perusoikeudet tärkeitä vankeinhoidossa 2000). Vapaudenmenetyks jo sellaisenaan on kuitenkin varmasti iso ja vaikuttava asia varsinkin ensikertalaisen vangin elämässä. Aiemmin totuttuun oman arjen suunnitteluun tulee suuri muutos kun oma vapaus menetetään. Säännöt muuttuvat tiukoiksi ja oman elämän vapaus ei olekaan enää omissa käsissä.

3.2 Leimautuminen

Leimautuminen on syrjäytymisen sukulaiskäsite (Toivio & Nordling 2009, 282). Rikolliseksi leimautuminen ja siitä johtuvat sosiaaliset seuraukset askarruttavat lähinnä ensikertalaisia rikoksen tekijöitä sekä henkirikoksesta tuomittuja. Henki- tai törkeän väkivaltarikoksen tehneet pelkäävät leimautumista muiden silmissä. Nämä vangit usein pelkäävät, että heitä hyljeksitään ja tuomitaan juuri henkirikokseen syyllistymisen vuoksi. (Kyngäs 2000, 153.)

Rikostausta voi kuitenkin myös konkreettisesti vaikuttaa esimerkiksi työpaikan saantiin. Tuomitut rikokset rikosrekisterissä voivat estää joidenkin koulutusalojen opiskelun tai työskentelyn niillä aloilla ja työpaikoissa. Kuten esimerkiksi lasten ja nuorten kanssa tehtävä työ tai valtion turvallisuuteen liittyvät työalat ja – paikat. (Rikosrekisterilaki 20.8.1993/770.)

Useita tuomioita kärsineet vangit eivät enää ajattele leimautumistaan, koska he ovat jo vuosia kantaneet rikollisen leimaa. Myös heidän ystäväpiiristään on karsiutunut pois melkein kaikki rikoksiin syyllistymättömät. (Kyngäs 2000, 153.) Leimautuminen onkin uusintarikollisuuden yksi suurimpia syitä. Rikoksen tullessa lähimmän piirin tietoon, aletaan rikosentekijää pitää jotenkin poikkeavana, ryhmään kuulumattomana. Usein helpointa onkin liittyä sellaiseen ryhmään, jossa muut osallistujat ovat rikosentekijöitä. (Laitinen & Aromaa 2005, 66.) Tämä johtaakin helposti uusintarikollisuuskierteeseen, koska tällaisen ryhmän paine ja toimintatavat tukevat rikollista elämäntapaa. Kyngäksen (2000) mukaan siirtyminen yhteiskuntakelpoiseksi kansalaiseksi van-

keustuomion jälkeen on huomattavasti vaikeampaa kuin paluu rikollisten ystävien pariin (Kyngäs 2000, 155).

4 VANKIEN SOSIAALISET ONGELMAT

Stakesin (2002) määritelmän mukaan sosiaalinen ongelma on yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen liittyvien arvojen tai normien vastainen ilmiö jota esiintyy nykyään melko paljon ja jolla on suuri merkitys yhteiskunnassa (Sosiaaliryöstön sanasto 2002).

Vangin sosiaalisia ongelmia voivat olla esimerkiksi työttömyys, asunnottomuus, päihteet sekä mielenterveysongelmat. Sosiaalisten ongelmien kasautumisella tarkoitetaan sitä, että yhden ongelman lisääntyminen lisää samalla myös muiden ongelmien todennäköisyyttä. Sosiaaliset ongelmat vaikeuttavat yksilön sopeutumista yhteiskuntaan ja ovat usein yhteydessä rikollisuuteen. Näin ollen sosiaaliset ongelmat ovat uusintarikollisuuteen vahvasti liittyviä dynaamisia tekijöitä, joten niihin voidaan vaikuttaa. Sosiaalisten ongelmien syyseuraus suhteita täytyisi oppia tunnistamaan tulevaisuudessa paremmin, jotta uusintarikollisuuden sekä syrjäytymisen ehkäisyyn pystyttäisiin puuttumaan entistä aikaisemmin. (Keinänen 2006.)

Useita tuomioita kärsineillä vangeilla on todettu olevan huomattavan paljon enemmän sosiaalisia ongelmia kuten köyhyyttä ja syrjäytyneisyyttä verrattuna muihin ihmisiin. Heillä on usein myös ensikertalaisia vaikeampi sosiaalinen tausta sekä mielenterveysongelmia, päihdeongelmaa sekä asunnottomuutta ja työkyvyn ongelmia. (Valkama 2009, 11- 14.)

Lyhytaikaisvanki on monessa suhteessa kuten pitkäaikaisvankikin. On huomattu että oikeastaan ainoa asia, joka heidät erottaa pitkäaikaisvangeista on juuri vankeustuomion lyhyt kesto. Vankien ongelmat alkavat usein lapsuuden kodin ongelmista ja ongelmien kasaantuminen ja huono-osaisuus jatkuu nuo-

ruudessa ja näkyy sosiaalisina ongelmina nuoruuden aikana ja aikuisena. (Linderborg 2011.)

Pitkän tuomion aikana rikos saattaa unohtua ja ihmistä ei muisteta tai tunnisteta enää. Vastaavasti lyhyen tuomion jälkeen samoilla seuduilla, johon rikos linkittyy, asuu ihmisiä jotka muistavat, ovat ehkä nähneet rikoksen, olleet siinä osallisia tai uhreja tai ovat mahdollisen uhrin tai teosta kärsineen sukulaisia tai ystäviä. Samoilla seuduilla asuu mahdollisesti vielä vangin vapauduttua hänen ns. rikollinen kaveripiinsä tai verkostonsa. (Linderborg, 2011.)

Asumistuki lopetetaan kun vankeustuomio on kestänyt kuusi kuukautta. Tämän vuoksi lyhytaikaisvanki, jonka tuomio kestää kuutta kuukautta pitempään, on vapautuessaan usein asunnoton. Sen lisäksi lyhyen tuomion aikana vangin kanssa ei välttämättä ehditä suunnittelemaan vapautumista kunnolla, joten asunnon hankkimiseen tai sen pitämiseen tarvitaan jo vankeusaikana apua. (Rikoksista rangaistujen tuen tarve, suositukset yhteistoiminnalle 2006.) Vapautuneen vangin saattaakin olla vaikea löytää asuntoa ja itse asunnon hakeminen voi olla vangille suuri kynnyks ja sosiaaliset paineet voivat olla isot. Asunnon saaminen olisi kuitenkin tärkeä avain normaalin arjen alkamiseen ja sen sujumiseen, ja auttaisi vankia myös tuntemaan itsensä jälleen yhteiskunnan jäseneksi.

Kuten Kivivuoren ja Linderborgin tutkimus kertoo, 72 % tutkimukseen vastanneista ilmoitti, että heillä oli ollut jonkin verran tai paljon talousvaikeuksia ennen nykyisen vankeuden alkua. Vangeilla on siis usein heikko taloudellinen asema ja heillä on myös maksamattomia sakkoja tai oikeuden määräämiä rikospöytäkorvauksia. (Kivivuori & Linderborg 2009, 37.)

Vangit ovat usein siis moniongelmaisia sosiaalisten ongelmien suhteen. Vankilassa tehtävän toiminnan ja kuntoutuksen täytyisikin tukea tätä puolta ja vahvistaa niin vangin itsetuntoa kuin myös hänen sosiaalisia taitojaan. Sosiaalisten ongelmien kasaantuminen ja niiden hoidon ohittaminen lisää varmasti uusintarikollisuuden riskiä ja vaikeuttaa vangin paluuta yhteiskuntaan.

5 VANKILAN KUNTOUTTAVA TYÖ

Kuten jo aiemmin mainittiin, lyhyt vankeustuomio on todella haastava vangin kuntoutumisen kannalta. Tuomion ollessa lyhyt, vanki ei ehdi kiinnittyä vankilaan ja sen toimintaan tavalla, joka olisi hänen kannaltaan eheyttävää ja tukisi hänen arkeaan vapautumisen koittaessa. Sosiaalisesta näkökulmasta katsottuna vanki on lyhyen tuomionsa vuoksi vaarassa syrjäytyä sosiaalisesta verkostostaan, lyhyestä vankeusajasta huolimatta.

Suomessa vangeille tulisi heidän vankeusaikanaan laatia rangaistusajan suunnitelma, jossa valmisteltaisiin myös vangin vapautumista (Bergman 2011). Vapautumissuunnittelun ideana on verkostoida asiakas yhteiskuntaan ja sen palveluihin jo ennen vapautumista, jolloin jälkihuoltotyö voi toimia käytännössä. Todellisuudessa vapautumissuunnitelma tai edes sen tekeminen ei toteudu kaikkien vankien, varsinkaan lyhytaikaisvankien kohdalla.

Haastatteluissamme vapautumissuunnitelma oli vielä tekemättä kahdella vangilla. Toisella vangilla sen tekemisestä ei ollut mitään tietoa ja toisella se oli suunnitelmissa tehdä lähiaikoina. Ainoastaan yhdellä vangilla se oli jo tehty. Vangit suhtautuivat vapautumissuunnitelmaan skeptisesti. Heidän mielestään vapautumissuunnitelma tehdään liian myöhään, jolloin ei enää ole mitään tehtävissä vapautumisen koittaessa. Siviilissä pitäisi olla riittävät tukitoimet vapautumissuunnitelman lisäksi, jotta arkeen palaaminen olisi sujuvaa

”Ne saattaa joillekin olla niinku tosi hankalia ne asiat (raha-asiat, asunto, työpaikka) ja sitten se auttais tonne siviiliin siirtymistä että olis pikkasen jelpitty täältä..” (Haastateltava 2).

Vankiloissa järjestetään kuntouttavaa toimintaa, jonka tarkoituksena on vahvistaa vangin arkielämän taitoja, auttaa vankia löytämään hänelle mieluinen opiskelu- tai työpaikka ja yleisesti valmistella vankia vapautumaan vankilasta. Vankilassa tapahtuva kuntouttava toiminta tukee vankia myös vahvasti kohti rikoksetonta ja päihteetöntä elämää. (Muu sosiaalinen kuntoutus.)

Vankien sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu, että heille pyritään palauttamaan mieleen tai opettamaan taitoja, joita arjessa eläminen vaatii. Tällaisia taitoja ovat ruoanlaitto, hygieniasta ja vaatteista huolehtiminen, siivoaminen ja raha-asioiden hoito. Näitä arjentaitoja voidaan opettaa vankien osastoilla tai vaikka kokonaan arkielämän taitoihin painotetuilla kursseilla. (Muu sosiaalinen kuntoutus.)

Terveellisten sosiaalisten suhteiden ja taitojen ylläpitäminen ja vahvistaminen on erityisen tärkeää vankeusaikana. Vankilat avustavat vankeja pitämään yhteyttä lähimmäisiinsä puhelimitse ja tapaamisissa, mutta joissain vankiloissa järjestetään myös perheleirejä. Perheleirit ovat tarkoitettuja tukemaan ja vahvistamaan vankien perhesuhteita ja perhe-elämää vankeudesta huolimatta. (Muu sosiaalinen kuntoutus.)

Vapautumiseen valmistautuminen tulisi aloittaa vankeusaikana. Tätä varten vankiloissa kerrotaan vapautteen liittyvistä asioista niin ryhmissä kuin yksilötapaamisissakin. Vangeille kerrotaan vapautumisen mukanaan tuomasta vastuusta ja siihen liittyvistä tehtävistä. (Muu sosiaalinen kuntoutus.)

5.1 Rangaistusajan suunnitelma

Suomessa vangeille tulee heidän vankeusaikanaan laatia rangaistusajan suunnitelma, jossa valmistellaan vankia myös vapautumiseen. (Bergman 2011).

Rangaistusajan suunnitelma laaditaan sijoittamisyksikössä yhdessä vangin kanssa. Suunnitelmaa täydennetään vangin kehityksen ja tarpeiden mukaan vankeuden aikana. Vangin osallistuminen rangaistusajan suunnitelman tekoon on kuitenkin vapaaehtoista. Mikäli vanki ei osallistu sen tekoon, tehdään suunnitelma ilman vankia. Oma osallistuminen olisi kuitenkin tärkeää ja näin ollen myös vangin motivoiminen suunnitelman tekoon on tärkeää. (Mohell 2006, 67- 70.) Rangaistusajan suunnitelma sisältää vankeuden tavoitteet, tie-

toja osallistumisvelvollisuuteen sisältyvästä toiminnasta, turvallisuusjärjestelyille asetettavat vaatimukset, tiedon sijoitusvankilasta sekä suunnitelman mahdollisen poistumisluvan ajankohdasta. Lisäksi rangaistusajan suunnitelma pitää sisällään suunnitelman mahdollisesta koevapaudesta sekä vapauttamissuunnitelman. Vapauttamissuunnitelman ideana on verkostoida asiakas yhteiskuntaan ja sen palveluihin jo ennen vapautumistaan, jolloin jälkihuoltotyö voi toimia käytännössä. (Vankeuslaki. 23.9.2005/767.)

Rangaistusajan suunnitelma onkin vankilähtöinen, sillä siinä edetään vangin omien tavoitteiden mukaisesti ja se vastaa hänen omia tarpeitaan. Suunnitelmaa tehdessä täytyy ottaa huomioon vangin sosiaalinen toimintakyky, henkilökohtaiset edellytykset sekä vankeustuomion pituus. (Mohell 2006, 66- 68.)

Rangaistusajansuunnitelma oli tehty kaikille kolmelle vangille, mutta he kokivat sen hyödyllisyyden pienenä. Enemmän se koettiin välttämättömyytenä, asiana joka vain kuului tehdä. Vangit toivoisivat rangaistusajansuunnitelman olevan myös avoimemmin luettavissa ja useammin päivitettävissä kuin nykyään. Tällä hetkellä rangaistusajansuunnitelma koetaan lähinnä viranomaisten apuna, eikä niinkään vankien rangaistusajan tukena. Rangaistusajansuunnitelmaan toivottaisiin sisältyvän enemmän vangin omia toiveita sekä tavoitteita vankeusajasta.

”Aika paljon sellasta ei-tarpeellista tukea täällä annetaan että niinku kaikki menee sen Ransun (rangaistusajansuunnitelma) mukaan ja hyvin vähän kuunnellaan vankia siinä että mitä se oikeasti haluaa ja ei halua”. (Haastateltava 2).

6 VANKEUSAJASTA SELVIYTYMINEN

6.1 Selviytymiskeinot

Vankeusajasta selviytyminen sekä vapautumiseen valmistautuminen vaatii vangilta omakohtaisia selviytymiskeinoja. Vankeusaika on vangille monin ta-

voin haastavaa aikaa eikä siitä selviytyminen ole välttämättä itsestään selvyys. (Kivivuori & Linderborg 2009, 152- 161.)

Yksi vangeista nosti esille oman ajatustavan muuttumisen tärkeimmäksi selviytymiskeinoksi. Yleinen positiivinen ajatusmalli asioista oli tälle vangille suuri elämänmuutos sekä samalla yksi selviytymiskeinoista. Tämä haastateltava kuvasi ajatusmallin muutostaan tällä tavalla:

”Justiinsa tämä näin, että rävähti tuossa laskuja vaikka kuinka paljon. Että se ajatusmaailma ja ajattelutapa siitä, että ei ajatellut että perhana että mää oon taas velkaa ja hemmetti ku meni taas kaikki rahat ja tälle. Vaan mää ajattelin että hemmetti että täähän onnistui tosi hyvin, että vaikka tuli paljon laskuja ni mää ihan selvisin näistä hyvin”. (Haastateltava 2).

Työ-, koulupaikka ja asunto vaikuttavat suurimpina rikoksettoman elämän tukitoimina. Psykkinen hyvinvointi auttaa jaksamaan elämän ongelmatilanteissa ja arjen pyörittämisessä. Vangit joutuvat usein taistelemaan kaksin verroin kovempaa vapauduttuaan, jotta he eivät syrjäytyisi yhteiskunnasta ja joutuisi uudelleen rikolliselle polulle. Tuolloin oma asenne on tärkeässä asemassa. Usko omaan suoriutumiseen ja pettymysten sietäminen tulisi vapautuessa olla vahva. Vangin tulee sopeutua vapaudessa erilaisiin tilanteisiin, jotta rikolliselta toiminnalta voidaan välttyä. Sopeutuminen kuitenkin riippuu usein opituista tavoista toimia. (Nurmi ym. 2006, 141- 142.)

Toisaalta vapautuminen on monelle vangille ristiriitainen tilanne. Vapautuminen sinänsä on suurelle osalle vangeista iloinen ja helpottava asia, mutta se tuo kuitenkin tullessaan vastuun itsestä takaisin ja ongelmat vahvistuvat kun yhteiskunta halveksuu ja asioiden hoito arkeen palatessa voi olla hankalaa. (Kivivuori & Linderborg 2009, 152 -161.) Yhteiskunnan halveksunta näkyy siinä, että koulutus- tai työpaikan saaminen vaikeutuu. Kertoako työhaastattelussa heti miksi viime ajoilta ei mahdollisesti ole työtodistuksia vai antaako työnantajan saada asian selville pian itse?

”Ku se on tosi rankkaa niinku ite joutuu hakemaan joka paikasta työtä ja sitten ensimmäisenä tietysti kun sanoo että täältä vankilasta käsin kävisin niin

kun se tulee tietoon työnantajalle joka tapauksessa niin se on yleensä tysesänyyt aina siihen.” (Haastateltava 2).

Tuomitut rikokset rikosrekisterissä voivat lisäksi estää joidenkin koulutusalojen opiskelun tai työskentelyn niillä aloilla ja työpaikoissa. Kuten esimerkiksi lasten ja nuorten kanssa tehtävä työ tai valtion turvallisuuteen liittyvät työalat ja –paikat. (Rikosrekisterilaki, 20.8.1993/770.) Työpaikan saaminen vankeusaikana koettiin hankalaksi. Vankien mielestä työssäkäyntiä rajoitettiin tarpeettomasti vaikka työnteko nähtiin tärkeäksi vangin selviytymiselle niin vankeudessa kuin vapaudessakin.

”...mutta täällä on sitten evätty aika paljon noita siviilityöpaikkoja niinku mitä ihmeellisimmistä syistä. Siinä on niinku se tuki mitä mä ite kaipasin ehkä vähän enemmän tässä.”... ” Että kuntoutumisen kannalta se olis erittäin tärkeetä. Että ei tulis sitten ihan yhtäkkiä siviilit ja työt ja nämä näin” . (Haastateltava 2).

Heikoimmassa asemassa ovat vangit, joilla ei ole omaa perhettä ja asuntoa. Kahdella haastattelemistamme kolmesta vangista oli puoliso ja koti odottamassa vapaudessa. Kolmas vangeista oli onnistunut järjestämään asunnon itselleen vankeusaikana. Myös päihteet luovat ison ongelman. Päihteistä irti pääseminen vaatii ponnisteluja. Päihteet ovat usein vangeilla vain yksi monista ongelmista, joiden kanssa he joutuvat taistelemaan vapauduttuaan. Irti pääseminen on kuitenkin mahdollista ja selviytymiskeinot ovat yksilöllisiä. Vanki voi väsyä päihteiden käyttöön tai oppia käsittelemään ongelmiaan muilla tavoin. Vanki voi myös käyttää ongelmaan ja sitä ratkaisemaan keskittyviä keinoja, kuten ympäristön tukea ja vaalia päihteetöntä ympäristö ja tukiverkosta (Hautala 1998).

6.2 Vangin oma asenne ja motivaatio – ratkaisevat tekijät

Onnistuneeseen muutokseen tarvitaan oma motivaatio ja muutoshalukkuutta. Millerin (2008) mukaan motivaatio on dynaaminen ja vaihteleva ilmiö eikä henkilön ominaisuus. Motivaatio myös muuttuu sen mukaan, missä muutok-

sen vaiheessa henkilö on. Muutos ei kuitenkaan ole epäonnistunut, vaikka henkilö palaisi entiseen. Niin kutsutut retkahdusvaiheet kuuluvat muutokseen ja tapahtuvat ennen lopullista elämänmuutosta. (Miller 2008, 18-20, 28.)

Muutosmotivaation voidaan katsoa perustuvan sisäiseen motivaatioon, mutta myös ulkoiset tekijät vaikuttavat siihen. Esimerkiksi sosiaalinen verkosto ja yleinen asennoituminen vaikuttavat motivaatioon. Joskus juuri kriittiset elämäntapahtumat, kuten esimerkiksi tässä tapauksessa vankeustuomio voivat lisätä muutosmotivaatiota. (Miller 2008, 18-20, 28.)

Tekemissämme haastatteluissa vankien motivaatiotaso oli jokaisella erilainen. Yhdellä vangilla huomasimme olevan todella positiivinen asenne tulevaisuuteen ja hänen asenteensa niin vankeusaikaa kuin tulevaisuuttakin kohtaan oli hyvä. Tämä vanki sanoikin seuraavaa:

”Ensimmäisenähän se lähtee asenteena ylipäätänsä elämään ja justiinsa se ajatusmaailman muuttaminen vähän positiivisemmaks”. (Haastateltava 2).

6.3 Vertaistuen merkitys lyhytaikaisvangin sosiaalisessa selviytymisessä

Nykyinen sosiaalihuoltojärjestelmä on saanut alkunsa samanlaisesta periaatteesta kuin vertaistuki. Ihmiset ovat jo kauan aikaa auttaneet toisiaan vaikeissa elämäntilanteissa. (Lehtinen 1997, 38-39.) Vertaistuen kautta ihmiselle tulee kokemus siitä, ettei hän ole vaikeassa tilanteessaan yksin. Myös ihmisten ainutlaatuisuus ja erilaisuus tulee vertaistukisuhteissa näkyviin, kun vaihdetaan keskenään ajatuksia ja kokemuksia. Muiden vertaisten kautta omaan tilanteeseen voi löytyä aivan uusia näkökulmia, jotka eivät ehkä muuten olisi lainkaan tulleet esiin. (Vertaistuki – ”en olekaan ainut” 2012.)

Tutkimusten mukaan vertaistuesta saatu apu on tukea, jota mikään ammattiapu ei voi korvata. Vertaistuessa ihminen itse on toimijana, ei vain apua vastaanottavana, vaan myös sitä itse antavana osapuolena. Vertaistukea käytetään yhtenä keinona selviytyä vaikeasta elämäntilanteesta. (Pöyhtäri 2000.)

Vertaistuki on eräänlaista kolmannen sektorin toimintaa. Se ei ole ammatillista ohjausta, vaan aitoa ymmärtämistä ja avun ja tuen antamista vertaisten kesken. Vertaistuki on erityisesti tunnetason tukea, mutta myös yhteiseen kokemukseen perustuvan tiedon välittämistä. (Ryhänen 1998, 8.)

”No se on tuota aika suuri merkitys että täällä se vertaistuki lähtee ihan juttuseurasta ja harrastusseurasta lähtien.” (Haastateltava 2).

”Kaikki on ihan asiallisia. Onko se murhamies, talousrikollinen, näpistelijä, kuka on ollu rattijuoppo. Kaikki on ihan samalla viivalla.” (Haastateltava 1).

Vertaistukitoiminnassa pääpaino on kahden yksilön sekä yksilön ja yhteisön välisessä vuorovaikutuksessa. Lyhytaikaisvankien vertaistukitoiminnan erityispiirteenä on se, että yhteiskunnallinen luottamus joudutaan ansaitsemaan ja todistamaan vaikkakin toimijat ovat jo sovittaneet rikollisen tekonsa yhteiskunnalle vankeuden kautta. (Etelävuori 2007, 24.)

7 SOSIAALISEN TUEN MERKITYS VANKEUSAIKANA

Sosiaalisesta tuesta on tehty lukemattomia erilaisia määritelmiä. Seuraavassa käytämme Viljamaan (2003) kehittämää määritelmää sosiaalisesta tuesta. Viljamaa jakaa sosiaalisen tuen määrittelyn neljään eri kategoriaan: tietotukeen, tunnetukeen, käytännön tukeen sekä vertaistukeen. Tietotuki sisältää konkreettisia neuvoja ja tukea ongelman ratkaisuun. Tunnetuki antaa tukea emotionaalisella tasolla, empatiana ja rakkautena. Käytännön tuki on taas suoraa auttamista käytännön tasolla. Viimeisenä mainittu vertaistuki taas on pohdintaa sekä ajatustenvaihtoa samassa tilanteessa olevan kanssa. (Viljamaa 2003, 25.)

Kuten nähdään, edellä on mainittu neljä erilaista sosiaalisen tuen muotoa. Jokaisella tukimuodolla on varmasti omat hyvät puolensa ja yhdessä ne muodostavat vankan sosiaalisen tuen. Eri ihmiset voivat antaa erilaista sosiaalista tukea ehkä siitäkkin riippuen, kuinka läheisessä suhteessa ovat yksilön kanssa.

lhanteellisessa tilanteessa voisi ajatella, että lyhytaikaisvanki saisi tietotuen vankilan ohjaajalta, tunnetuen läheiseltä ystävältä, käytännön tuen vankilan sosiaalityöntekijältä sekä vertaistukea useammaltakin ”vankilakaverilta”. Tutkimuodot varmasti täydentävät toisiaan ja jokainen on omalta osaltaan tärkeä.

Vankien mahdollisuus tavata vankilassa läheisiään on yksi tärkeimmistä sosiaalisen tuen muodoista. Kivivuoren ja Linderborgin (2009) tutkimuksen mukaan vastanneista vangeista vajaa puolet ilmoitti, että joku kysytyistä tahoista oli vierailut vankilassa. Suurin osa vangeista oli tavannut puolisonsa, tyttöystävän, sisaruksiaan tai ystäviä/kavereita. Äidit kävivät vierailuilla useammin kuin isät. Noin 13 prosenttia vastanneista olivat tavanneet vankilassa lapsiaan. (Kivivuori & Linderborg 2009, 52.)

Vangin kuntoutumista tukevat perhesuhteet ovat tärkeitä rangaistuksen tavoitteita ajatellen. Usein sanotaan, että ”kun yksi lusii, niin koko perhe lusii”. Suhteet läheisiin kärsivät helposti vapaudenmenetyksen myötä. Vankilan puolelta onkin tärkeää tukea sosiaalisten suhteiden ylläpitoa. Helsingin vankilan apulaisjohtaja Irene Litmanen sanookin, että vankilan tulee tukea vangin perhesuhteita ja omaiset ovat voimavara, kun suhde on myönteisesti vankia tukeva (Litmanen 2011). Sosiaaliset suhteet vankeusaikana ovat tärkeä vaikuttava osa vankien hyvinvointia ja jaksamista.

Eräs haastattelemistamme vangeista kuvasi tärkeimpiä asioitaan elämässään seuraavasti:

”Lapset ekana. Sitten on terveys koska jos ei oo terveyttä ei oo paljon sitten muutakaan. Oiskohan se se vapaus. Oishan se mukavaa olla tuolla ja kohtahan mää sinne meen.” (Haastateltava 3).

Lyhytaikaisvangeilla, jotka viettävät vankeudessa melko lyhyen ajan, on mahdollista saman sosiaalisen tukiverkoston säilyminen läpi vankeusajan. Sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen vaatii kuitenkin aikaa ja vaivaa.

Vankilat auttavat vankeja ylläpitämään yhteyksiä ulkomaailmaan, mutta haluavat joissain tapauksissa myös rajoittaa yhteydenpitoa. Kaikissa tapauksissa ei ole vangille edullista pitää yhteyttä entisiin tuttavuuksiin ja ystäviin. Rikok-

sen tekijöillä on usein samanhenkinen kaveripiiri, jonka seurassa rikoksetkin ovat saattaneet syntyä. Kaveripiirin muodostuminen alkaa varhain kouluiässä. On huomattu että ryhmässä syntyy paineita, jotka muokkaavat ryhmää samankaltaiseksi, mutta myös samankaltaisuus vetää puoleensa samanhenkisiä ihmisiä ja toisaalta työntää ryhmästä pois erihenkisiä ihmisiä. (Nurmi ym. 2006, 149- 150, 153.) Joidenkin kohdalla on myös mahdollista ”ajautua” rikokseen kun on vain sattunut väärään paikkaan, väärään aikaan ja väärässä seurassa.

8 UUSINTARIKOLLISUUS JA SIIHEN JOHTAVAT TEKIJÄT

Noin kolmasosa vuonna 2010 tehdyn tutkimuksen mukaan Suomessa vapautuvista vangeista syyllistyy uuteen rikokseen. Suurin osa näistä on nuoria. (Rikoksien uusiminen Suomessa tavallisinta Pohjoismaista 2010.)

Kivivuori ja Linderborg (2009) tutkivat lyhytaikaisvankien itse arvioimaansa uusintarikosriskiä. Tässä tutkimuksessa nuorena rikollisuransa aloittaneet henkilöt arvioivat syyllistyvänsä kaikkein aktiivisimmin uusiin rikoksiin vapautumisen jälkeen. Toiseksi suurin ryhmä oli nuorena rikollisuransa aloittaneet, jo varttuneemmat vangit. Vähiten tulevia rikoksia ennakoivat aikuisena rikollisuransa aloittaneet varttuneemmat vangit. (Kivivuori & Linderborg 2009, 164.)

Ulkoisten syiden, kuten rahantarpeen käyttö rikosten teossa, kuvastaa kasaantunutta huono-osaisuutta. (Nurmi ym. 2006, 201- 204.) Rikollisuutta voidaan tarkastella myös identiteetin näkökulmasta. (Nurmi ym. 2006, 143- 145). Rikollisen identiteetin kehittyminen ja sen omaksuminen helpottavat uusien rikosten tekoa ja syntyä. Mitä nuorempana rikollinen toiminta aloitetaan, sitä vaikeampi siitä on irtaantua. (Kivivuori & Linderborg 2009, 164.)

Tutkimuksessaan Kivivuori & Linderborg (2009) jakoivat uusintarikollisuuteen vaikuttavat tekijät kolmeen eri luokkaan. Lapsuuden ja nuoruuden aikaiset so-

siaaliset siteet tuntuivat vaikuttavan vapautumisen jälkeiseen uusintarikollisuuden riskiin. Jos vangilla oli vähän sisaruksia, oli hänellä suurempi riskiä uusiin rikoksiin kuin niillä vangeilla, joilla oli enemmän sisaruksia. Sisaruksilta saamalla sosiaalisella tuella ajatellaan tässä olevan suuri vaikutus uusintarikollisuuden ehkäisyyn. Myös lapsuuden aikaisessa ydinperheessä eletyt vuodet pienensivät riskiä uusintarikollisuuteen. (Kivivuori & Linderborg 2009, 168.)

Aikuisuudessa koetut kielteiset käännekohdat kuten työpaikan menettäminen, avioero ja talousvaikeudet olivat yhteydessä jatkuvaan rikollisuuteen. Oma lapsi sen sijaan näyttäisi Kivivuoren ja Linderborgin tutkimuksen mukaan olevan tulevalta rikollisuudelta suojaava tekijä. (Kivivuori & Linderborg 2009, 169.)

Kolmantena luokkana tuli esiin alhainen itsekontrollin taso. Mitä enemmän vanki oli tehnyt rikoksia alle 18-vuotiaana, sitä suurempi riski hänellä oli uusintarikollisuuteen. (Kivivuori & Linderborg 2009, 169.)

Rikosseuraamusviraston työryhmän mukaan vangin perhe sekä muut sosiaaliset suhteet ovat vahvasti yhteydessä uusien rikosten ehkäisyyn sekä toisaalta myös uusintarikollisuuden riskiin mikäli vangin sosiaalisessa verkostossa ylläpidetään rikoskeskeistä elämäntapaa. (Vangin perhe tärkeä uusintarikollisuuden vähentämisessä 2004).

Uusintarikollisuuden välttämiseksi haastatteluissa ehdotettiin keinoina tasa-puolista avolaitos- tai vankilapalkkaa, puhtaalta pöydältä aloittamista tuomion jälkeen, kaikille vangeille mahdollisuus työntekoon ja opiskeluun, myös etuuksiin kuten opintotukeen ja toimeentulotukeen. Rangaistuksena ihminen ei saisi menettää esimerkiksi toimeentulotukeaan, ainoastaan vapauden menetys nähtiin kohtuullisena rangaistuksena.

9 VAPAUTUMISEN JÄLKEINEN ELÄMÄ

Hemilä (2007) omassa tutkielmassaan totesi, että vapautumiseen liittyy usein epävarmuutta ja pelkoa. Niin oma vastuunotto arjesta kuin myös selviytyminen pelottivat. Hemilä painotti myös oman asenteen ja motivaation merkitystä vapautuessa. Jos vangilla on positiivinen asenne ja motivaatiota kaikki sujuu todennäköisesti hyvin. Jos itsellä taas on jo valmiiksi negatiivinen asenne ja luovuttajan asenne, ei positiivinen muutos tule onnistumaan. (Hemilä 2007, 104.)

Hemilän (2007) mukaan vapautuminen koetaan kuitenkin usein myös pelottavana tilanteena, joka herättää pelkoa ja epävarmuutta. Vaikka vapautuminen itsessään on helpotus, se herättää usein vangeissa myös epämiellyttäviä tunteita. Vankilassa eläminen koetaan helpoksi ja tällaiseen elämiseen totutaan. Kaverit tulevat tutuiksi, ruoka tulee pöytään sekä mieluista toimintaa on päivittäin. Niinpä joillakin vangeilla vapautuminen aiheuttaa myös haikeutta. Merkityksellisin aika tulevaisuuden kannalta koetaan olevan heti vapautumisen jälkeinen aika. Lisäksi todella iso merkitys on sosiaalisella tuella mikä vapautuessa odottaa. (Hemilä 2007, 108- 109.)

Vapautuminen on jokaisen vangin kanssa suunniteltava erikseen. Vapautumisen suunnitteluun ja sen alkamiseen vaikuttavat mm. rangaistuksen kesto ja vangin selviytymisedellytykset. Lyhytaikaisvangin aloittaessa vankeustuomionsa, vapautumista voidaan suunnitella lähes heti tuomion alettua. (Vapautumisen valmistelu.)

Kivivuoren ja Linderborgin (2009) mukaan lyhytaikaisvankien halussa irtaantua rikollisesta elämästä vapauduttua oli poikkeamia riippuen siitä, missä vaiheessa toiminta oli alkanut, miten monin eri tavoin lainvastaiseen toimintaan ja elämäntapaan oltiin kiinnittyneitä sekä millaiseksi suhde tavalliseen elämäntapaan oli vapautumisen koittaessa muodostunut. Nämä kaikki asiat vaikuttivat siihen, kuinka optimistisia vangit olivat vapautumisen suhteen. (Kivivuori & Linderborg 2009, 152.)

Irtautumiseen liittyvät tavoitteet voidaan jakaa karkeasti lyhyen sekä pitkän aikavälin mukaan. Pitkän aikavälin tavoitteeksi ei aina pystytä esittämään konkreettisia suunnitelmia erityisesti niissä tapauksissa, joissa sosiaalista pääomaa on kertynyt vähän. Lyhyen aikavälin tavoitteet taas ovat konkreetti-

sempia ja täsmällisempiä. Ne liittyvät yleensä konkreettisiin arkipäivän asioihin kuten asunnon hankintaan. (Kivivuori & Linderborg 2009, 152.)

10 TUTKIMUSTULOKSET

10.1 Vankeuden aikainen tuki ja toiminta

Vahvimmin kaikkien vankien mielipiteissä esiin nousi se, kuinka vankeusaikana täytyisi ottaa enemmän vangin omat ajatukset ja toiveet huomioon. Haastattaviemme lyhytaikaisvankien mielestä heillä kuuluisi olla enemmän valtaa omien asioidensa vaikuttamiseen. Oman persoonan ja omien tarpeiden huomioiminen haluttaisiin nostaa enemmän esiin. Vankeusaikana säännöt ovat kuitenkin tiukat ja on varmasti selvää, ettei omia toiveita oteta samalla tavalla huomioon kuin normaalissa elämässä, vankilan seinien ulkopuolella. Haastattelumme vangit ehkä jopa odottivat liiaksi omien toiveidensa ottamista huomioon. Myös rangaistusajansuunnitelman tekoon toivottaisiin enemmän vankilähtöistä otetta sekä sitä toivottaisiin päivitettävän useammin.

Erilaisia tukitoimia on vankilan puolesta tarjolla ja se koettiin hyvänä asiana. Jotkut vangit kuitenkin ajattelivat joitakin tukimuotoja turhiksi. Heidän mielestään tuki täytyisi valita vangin oman tarpeen mukaan eikä sen mukaan, kuinka muiden vankien kohdalla on toimittu. Tietyissä rajoissa olevalla valinnanvapaudella voisikin olla positiivinen vaikutus esimerkiksi vangin motivaatioon sekä selviytymiseen vankeusajasta. Vangit saisivat itse valita tukimuodot joilla uskoisi olevan vaikutusta omaan selviytymiseensä.

Meille haastattelijoille tuli positiivisena yllätyksenä se, kuinka vangit olivat tyytyväisiä haastattelutilanteeseen. He saivat purkaa tuntemuksiaan sellaisille ihmisille, jotka olivat heille ennestään tuntemattomia. Asioita pystyi sanomaan suoraan ilman haastattelijan kriittistä kommentointia. Vankien mielestä vankeusaikana järjestetyissä keskusteluissa heitä aina jollain tavoin syyllistetään tai kyseenalaistetaan ja he kokivat, etteivät ole vankilassa aina voineet sanoa

juuri niin kuin ajattelevat. Haastattelu oli heitä miellyttävä, koska haastattelija esitti kysymykset ja kuunteli vastaukset. Lisäksi haastattelijat tulivat vankilamaailman ulkopuolelta, joten vangit kokivat varmaan jollain tavalla turvalliseksi puhua meille.

10.2 Sosiaalisten suhteiden sekä vertaistuen merkitys

Sosiaalisella tuella arvioitiin olevan iso merkitys sosiaaliseen selviytymiseen vankeusaikana. Sosiaalista tukea selvittäessä niin vangin läheisten tuki kuin myös muilta vangeilta saatu vertaistuki koettiin tärkeiksi. Sosiaalisten suhteiden ylläpitoon vangit toivoivat enemmän tukea vankilan henkilökunnalta, heidän mielestään sosiaalisten suhteiden ylläpito oli liian hankalaa. Varsinkin perhetapaamisia pidettiin arvossaan ja niitä toivottiin olevan saatavilla helpommin kuin nykyään. Perhetapaamiset onnistuvat siis ainoastaan perheenjäsenten seurassa. Jos vanki haluaa oman puolisonsa kanssa perhetapaamisen, täytyy heidän elää vakituksessa parisuhteessa sekä yhteisessä taloudessa ennen vankilaan tuloa (Tapaamiset). Eräs vanki koki ongelmalliseksi sen, kuinka omaa tyttöystäväänsä ei saanut perhetapaamiselle vankilaan juuri näiden edellä mainittujen kriteerien puuttuessa.

Jokaisella haastattelemaamme vangilla oli haastattelun hetkellä parisuhde. Kaksi heistä jakoi asunnon puolisonsa kanssa. Kahdella kolmesta vangista oli omia lapsia. Toisella heistä lapset asuivat äitinsä luona ja vangilla oli uusi parisuhde. Kysyttäessä heiltä kolmea tärkeintä asiaa heidän elämässään, jokainen mainitsi perheen siinä muodossa millaisena he sen sillä hetkellä käsittivät.

Läheisten vierailuja vankilassa pidettiin kuntouttavina, mutta toisaalta vankilanaikaisia lomia ulkomaailmaan pidettiin osittain stressaavina sekä harmia aiheuttavina. Lomien jälkeen paluu vankilaan koettiin vaikeana asiana ehkä juuri sen takia, että paluu tavallisesta arjesta vankilamaailmaan tuntuu liian suurelta muutokselta. Vapaudessa odottavat ystävät ja läheiset joutuu jättämään kerta toisensa jälkeen.

Vankilassa arvostettiin tasavertaisuutta vankien kesken. Vankilassa ei koettu valtataisteluita eikä epätasa-arvoa. Tämä olikin yllättävä asia ajatellen niitä ennakkokäsityksiä, joita meillä oli ennen haastattelun tekoa. Haastateltavat ainakin painottivat sitä asiaa, että toisia vankeja ei tuomittu heidän tekemiensä rikosten perusteella. Vertaistuen merkitys koettiin tärkeäksi sen vuoksi, että omia ajatuksia pystyi avoimesti jakamaan muiden vankien kanssa. Kukaan vanki ei myöskään tuominnut toista vankia hänen tekonsa takia.

Vertaistuella ajateltiin olevan suuri merkitys vankien jaksamiselle etenkin avovankilassa, jossa vangit voivat olla vapaammin kanssakäymisessä keskenään kuin suljetussa vankilassa. Vertaistukea käytettiin enimmäkseen purkaakseen omia huolia tai muita vankeusajan asioita toiselle vangille. Muista vangeista valittiin 2-3 sellaista, joihin ajateltiin luottavansa ja heille kerrottiin asioita oman olon helpottamiseksi.

10.3 Selviytymiskeinot ja sosiaalinen selviytyminen

Selviytymiskeinoina vankeusajasta selviämiseen koettiin niin fyysisiä kuin psyykkisiä selviytymiskeinoja. Liikunta nousi jokaisella vangilla esille asiana, joka auttaa jaksamaan vankeusaikana ja joka antaa samanaikaisesti myös muuta ajateltavaa. Liikunta onkin varmasti monenlaisissa elämän ongelmatilanteissa toimiva ja myös yleinen selviytymiskeino.

Kysyttäessä vangeilta heidän selviytymiskeinoistaan he mainitsivat urheilun ja liikunnan lisäksi positiivisen asenteen. Muita selviytymiskeinoja olivat työnteko ja matkustelu. Vankien oli hankala määritellä tärkeimpiä asioita elämässään. Niissä kuitenkin korostuivat ensimmäisenä oma perhe, johon kuuluivat lapset, vaimo tai omat vanhemmat ja sukulaiset. Kaveripiiri oli myös tärkeä. Mainituksi tulivat myös terveys, elämän rytmi ja vapaus.

Vankeusajasta selviytyminen vaikuttaisi olevan haastattelujen perusteella monen tekijän summa. Suurina tekijöinä siinä ovat niin sosiaalinen tuki, vankilan tuki kuin myös suurena osana oma asenne.

Vangin oma asenne nousikin yllättävän isona osana selviytymistä esille. Etukäteen ajateltuna emme ajatelleet vangin oman asenteen olevan niin suuri tekijä sosiaalisessa selviytymisessä. Vangin asennoituminen itse vankeusaikaan, vapautumiseen ja myös uusintarikollisuuden ehkäisyyn on paljolti yhteydessä vangin omaan asenteeseen sekä muutosmotivaatioon. Mieleen nousikin monia kysymyksiä. Onko positiivinen asenne avain onnistumiseen? Voiko huonolla asenteella saavuttaa uutta, rikoksetonta elämää?

Sosiaalisen selviytymisen kannalta uhkakuvana vangin vapauduttua voi nähdä vangin oman ajatuksen itsestään. Jos vanki pelkää leimautumistaan ja näkee itsensä vain ja ainoastaan rikollisena, on varmasti vaikeaa palata yhteiskunnan jäseneksi. Leimautumisen pelko nousikin haastatteluissa esille oletettua enemmän ja se voi olla vaikea asia vangin käsitellä hänen vapauduttuaan vankilasta. Pahimmillaan leimautumisen pelko voi aiheuttaa vangille hankaluuksia sosiaalisten suhteiden ylläpidossa ja uusien suhteiden solmimisessa.

10.4 Uusintarikollisuus

Uusintarikollisuuteen ja sen ehkäisemiseen näyttää vaikuttavan paljolti rikollisen identiteetin kehittyminen sekä myös oma asenne. Vangit tiedostivat itsekin sen, kuinka oma kaveripiiri vaikuttaa elämään vapautumisen jälkeen. Rikollisuudesta irtaantumiseen vaikuttaa paljon se, kuinka keskeisenä asiana rikollisuus koetaan oman sosiaalisen verkoston keskuudessa. Jos kaveripiiri koostuu pelkästään rikollisuuskeskeisistä ihmisistä, on irtaantuminen hankalampaa. (Vangin perhe tärkeä uusintarikollisuuden vähentämisessä 2004.) Vangin omalla asenteella näytti olevan selkeä yhteys siihen, kuinka kaveripiiristä haluttiin karsia rikolliseen elämään liittyvät ihmiset.

Vangit itse kuvasivat syytä rikostensa syntyyn. Raha tai sen tarve ja päihteet mainittiin syiksi, jotka vaikuttivat rikoksen tekoon ja sitä kautta tuomion syn-

tyyn. Mainitut syyt ovat ulkoisia syitä rikoksille, mutta niiden takana on usein moraalialia heijastavia ja minäkuvaa koskevia rajoja, jotka muokkautuvat kokemusten, ympäristön ja sosiaalisten vaikutteiden kautta.

Uusintarikollisuus nähtiin kuitenkin riskinä vapautumisen jälkeen. Vangit tunnustivat omat heikkoutensa ja tiedostivat sen, kuinka esimerkiksi rahantarve tai päihteet voivat johtaa uusintarikollisuuteen. Heillä oli pelko niistä tilanteista, missä ”houkutus kasvaa liian suureksi”. Osa vangeista näki hyvinkin mahdollisena tilanteen, jossa esimerkiksi rikoksen teolla saatava suuri rahasumma on liian suuri houkutin. Uusintarikollisuuden mahdollisuutta suurentaa vankien mielestä myös se, että leimautuminen vaikeuttaa esimerkiksi rehdistä työllä hankittavan elannon saamista. Työpaikkoja voi olla todella hankala löytää ja tämän vuoksi voidaan ajautua uudelleen rikoskierteisiin.

10.5 Vapautuminen

Ajatukset vapautumisesta herättivät monenlaisia tunteuksia. Vapautuminen oli vankien ajatuksissa positiivinen asia ja sitä odotettiin innolla. Toisaalta kuitenkin vapautuminen herätti pelkoa ja epävarmuutta sekä suurta muutosta totuttuun vankilan arkeen. Vankilan ulkopuolinen maailma koettiin vieraaksi sekä pelottavaksi lähinnä sen takia, että vangit eivät tieneet millainen tilanne heitä siellä odotti. Vapautumiseen liittyvät pelottavat ajatukset antoivat uutta näkökulmaa vankilasta vapautumiseen. Vanki tottuu vankilakulttuuriin ja sen tapoihin ja vankilasta saa uusia sosiaalisia suhteita. Vankilan sisällä on oma pieni maailmansa josta tulee tiivis yhteisö keskenään. Sieltä pois lähteminen saattaa tuntuakin yllättävän vaikealta.

Kahdelle vangeista vapautuminen oli ainoastaan helpottavaa. Heillä oli perhettä kotona odottamassa ja työpaikka valmiina. Yksi vangeista kertoi vapautumisessa mietityttävän uudelleen vastuu omasta itsestä. Pitää pystyä maksamaan omat laskut, hankkimaan töitä ja pysyä erossa päihteistä, jotta uusia rikoksia ei syntyisi. Ulkomaailmassa elämisessä arvelutti päivärhythmin pitäminen ja siinä pysyminen.

”Tää on sellanen pysähdys stoppi meikäläisen elämänkaaressa että on taas niinku oikeasti pakko miettiä tätä että mitä tällä elämälläään tekee”. (Haastateltava 2).

Vankila näyttäisi tuovan turvaa vangeille ja sen säännöt sekä säännöllinen rytmi luovat turvallisen elinympäristön vankeusaikana. Siirtyminen vankilaympäristöstä omaan asuntoon on suuri muutos ja vapautumisen yhteydessä sosiaalinen verkosto koettiin tärkeäksi. Elämän normalisoituminen on helpompaa jos sosiaalinen verkosto on kunnossa.

Lyhytaikaisvangit kaipasivat vankilalta enemmän tukea vapautumiseen. Asunnon hankintaan, tulevaan työpaikkaan sekä muihin arkea helpottaviin asioihin haluttaisiin enemmän tukea vankilan henkilökunnalta. Vapautumista tukiessa voitaisiin ehkä pienilläkin asioilla helpottaa vangin yhteiskuntaan kiinnittymistä sekä samalla myös antaa vapautuvalle vangille mahdollisuus aloittaa puhtaalta pöydältä perusasioiden ollessa kunnossa.

Tulevaisuus tuntui olevan jollain tavalla kaukainen sekä absurdi ajatus. Tulevaisuutta ajatellessa heidän ajatuksensa tulevaisuudesta olivat ehkä jopa liian positiivisia, ei ehkä niinkään realistisia. Tulevaisuuden haaveet eivät juuri olleet lyhyen tähtäimen tavoitteita ja realistisia kuten asunnon hankinta. Tulevaisuuden haaveina vangit mainitsivat koulutuksen, oman talon, ulkomaan matkan tai muuton sekä lottovoiton. Näistä haaveista huomasi, että haaveet olivat kaukaisempia ja ne voisikin juuri lukea pitkän aikavälin tavoitteiksi. Konkreettiset tavoitteet jäivät kokonaan tulevaisuuden haaveista pois.

Ajatellen vangin lähtökohtia vapautumisen koittaessa kuulostavat nämä tavoitteet melko suurilta ja haastavilta saavuttaa. Joka tapauksessa on kuitenkin hienoa huomata, että vangeilla oli tulevaisuuden haaveita, koska ne kuitenkin auttavat selviytymisessä sekä tuovat esille vangin omia ajatuksia siitä, miten he haluaisivat onnistua normaalissa arjessaan.

11 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessia jälkepäin arvioiden jää harmittamaan se, että meillä oli ajatuksena saada työ valmiiksi vuoden 2011 loppuun mennessä ja vaikka venytimme aikataulua, aika ei ollut silti riittävä. Tuolloin kun lähes koko vuosi 2011 olisi ollut riittävästi aikaa tehdä työtä, asiat eivät edistyneet toivomallamme tavalla. Emme myöskään itse osanneet valmistella työtä ennen haastattelujen toteutumista tarpeeksi, koska ongelmat ja kehittämistarpeet nousivat esiin pala palalta haastatteluaineiston keräämisen jälkeen. Pitkäkestoinen prosessi antoi kuitenkin mahdollisuuden sulatella uutta tietoa rauhassa.

Lyhytaikaisvankien sosiaalinen selviytyminen aiheena oli todella mielenkiintoinen ja opettava. Aihe kiehtoi myös sen uutuusarvon vuoksi. Meillä oli alusta asti selvillä se, että haluamme tehdä haastattelut osana opinnäytetyötä. Halusimme tehdä työstä eloisan ja myös ajatuksia herättävän ja saada myös vankien oma ääni kuuluviin.

Haastattelukysymysten kokoaminen oli melko helppoa, koska meillä oli mielessä aihepiiri, johon halusimme kysymysten liittyvän. Halusimme kysymysten olevan selkeitä ja helposti ymmärrettäviä. Haastattelukysymyksiä kootessa oli myös tärkeää, että kysymyksiä ei tule liian paljon. Näin mielenkiinto pysyy yllä niin haastattelijalla kuin haastateltavallakin. Oppimisen kannalta tällainen haastattelutilanteen suunnittelu ja toteutus oli hyvä. Haastattelutilanne oli meille molemmille uusi ja myös jännittävä asia. Tekniset asiat kuten nauhurin käyttö ja sen toiminta antoivat osansa jännitykseen. Sen lisäksi vangit olivat meille entuudestaan tuntemattomia ja uuden ihmisen tapaaminen suoraan tällaisessa haastattelutilanteessa aiheutti pientä jännitystä. Haastatteluissa menttiin välillä melko henkilökohtaisellekin tasolle, joten suhtauduimme vähän varauksella tilanteisiin. Vangit tulivat kuitenkin haastatteluihin hyvällä asenteella ja olivat hyvillä mielin siitä, että saivat kertoa tuntojaan avoimesti.

Vankien kanssa tehtävä haastattelu toi esiin ongelman, jota emme aluksi olleet ottaneet huomioon. Tiesimme, että vankeja voisi olla vaikea saada haastateltaviksi, mutta tehtävä osoittautui luultua hankalammaksi. Toivoimme viittä haastateltavaa tutkimukseemme, mutta onnistuimme lopulta saamaan kolme. Määrän lisäksi jouduimme antamaan hieman periksi haastateltavien vankeustuomion pituuden ja useuden toivomuksistamme. Yksi kolmesta haastatelta-

vasta oli useampaa kertaa vankilassa, kuten toivoimme, mutta kaikkien kolmen tuomiot olivat hieman pitempiä kuin halusimme kahdeksan kuukautta. Opinnäytetyömme kannalta tärkeämpi kriteeri haastateltavien valinnassa olisi ollut se, kuinka monta kertaa vanki on jo ollut vankilassa tai toisen sanoen, se, että vanki ei olisi ensimmäistä kertaa vankeudessa. Kriteerit täyttäviä vankeja olisi voinut lähteä etsimään eri vankiloista, mitä jo ehdotimme toimeksiantajalle, mutta työmäärä olisi voinut osoittautua liian suureksi aikatauluun nähden. Tutkimuslupa olisi pitänyt hakea uudestaan eikä uusien haastateltavien osallistumisinnokkuudesta ollut takeita. Niinpä päätimme antaa kriteereistä hieman periksi. Mielestämme se ei kuitenkaan vaikuta työn lopputulokseen merkittävästi.

Vangin oman asenteen tärkeys sosiaaliseen selviytymiseen nousi esiin jo haastattelujen aikana. Asennetta pitäisi kuitenkin pohtia, miten ja mistä se syntyy, mitkä tekijät vaikuttavat asenteeseen, onko asenne syy vai seuraus eli onko asenne vaikuttanut rikoksen tekoon vai onko tuomio aiheuttanut tietynlaisen asenteen synnyn? Haastatteluissa asenne näyttäytyi esimerkiksi siten, mitä vangit kertoivat ja miten he elehtivät. On helppo kuvitella ihmisen, joka uskoo omaan selviytymiseensä ja ajattelee vapautumistaan positiivisena uutena alkuna elämälle, oikeasti pärjäävän. Liiallinen optimismi voi aiheuttaa pettymyksiä ja katkeroitumisen uudelleen yrittämistä kohtaan. Lähtökohtaisesti kuitenkin usko itseensä on jo paljon enemmän kuin se, että uskoo epäonnistuvansa eikä siten viitsi edes yrittää muuta.

Kuten tekstissä aiemmin jo kerrottiin, vangit halusivat vaikuttaa enemmän oman tuomionsa kulkuun vankilassa. Haastatteluaineiston perusteella ei kuitenkaan pysty sanomaan, pitäisikö heidän todella saada vaikuttaa enemmän ja pitäisikö heidän voida päättää lähes kaikista heitä koskevista asioista vankeusaikana. Ennen johtopäätöksiä pitäisi selvittää kuinka paljon heidän itsemääräämisoikeutensa vankeusaikana auttaisi heidän uudelleen integroitumista yhteiskuntaan vai päinvastoin. Yleisesti ottaen vankeusaika on aina rangaistus jostain yhteiskunnan säännöistä poikkeavasta väärästä teosta. Näin ollen pitäisi myös selvittää miten vankeus rangaistuskäytänteenä kärsisi siitä, että vanki pystyisi määräämään oman vankeusajan kulun, esimerkiksi missä

vankeuden kärsii tai mihin vankilan toimintoihin osallistuu. Tällä hetkellä vankiloissa vangit pystyvät saamaan erilaisia tuen muotoja riippuen heidän kuntoutuksen tarpeestaan. Se miten vangit näihin sitoutuvat, riippuu heistä itsestään. Esimerkiksi suljetusta vankilasta pääsy avovankilaan voi edellyttää vangilta tiettyjen kurssien suorittamista.

Vankeja koskeva tutkimus toi opinnäytetyöprosessin aikana väistämättä ajatuksen siitä, kuinka suuri vastuu yhteiskunnalla on vankien kuntouttamisesta ja vapautumisen jälkeisestä selviytymisestä. Kivivuoren ja Linderborgin tutkimuksessa tuli ilmi miten lapsuuden aikaiset olot ja kasvatus vaikuttavat rikollisuuden kehittymiseen (Kivivuori & Linderborg, 2009.). Vaikka tässä opinnäytetyössä ei tutkittu lapsuuden vaikutuksia rikollisuuteen, se tuli esille yhden haastateltavan kertomassa. Huono-osaisimpaan yhteiskunnan luokkaan vaikuttaminen ja heidän tukeminen auttaisi juuri vankeja ja mahdollisesti ennaltaehkäisisi rikollisuutta. Edelleen näyttäisi kuitenkin siltä että sosiaali- ja terveyspalveluista säästetään tälläkin hetkellä monella paikkakunnalla ja valtion tasolla. Yhteiskunnallisesti tulisikin selvittää millaista linjaa tai ajatusta voidaan yleisesti pitää esimerkiksi rikollisista tai syrjäytyneistä. Kysymys on, miten paljon on yksilön tai yhteiskunnan vastuulla siitä, miten ihminen elää ja millaisia valintoja tekee elämänsä aikana.

Yhteiskunnallisesti ongelmana voidaan pitää myös palveluiden yhtenäistämisen puutetta. Vankien näkökulmasta, vangit menettävät käytännössä asuntonsa vankeusaikana, sillä puoli vuotta kestäneen vankeuden jälkeen esimerkiksi asumistuki lakkaa. Vangit eivät myöskään vapauduttuaan ole oikeutettuja jatkamaan esimerkiksi päihdepalveluita suoraan vaan he joutuvat pahimmassa tapauksessa jonottamaan palveluita, sen hetkisen asuinkunnan palvelutilanteesta riippuen, jolloin yhteys hoitotasoon katkeaa.

Tulevaisuuden suhteen vangit olivat optimistisia ja uskoivat pärjäävänsä vapaudessa. Vankien tulevaisuuden haaveet olivat kuitenkin melko suurpiirteisiä eivätkä he maininneet lähitulevaisuuden suunnitelmia tai haaveita. Mikäli lähitulevaisuuden suunnittelu jää heikoksi, eivät kaukaisetkaan haaveet välttämättä toteudu.

11.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimusta koskevia eettisiä periaatteita voidaan erään määritelmän mukaan laskea olevan kolme: tutkittavien itsemääräämisoikeus, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuoja (Ohjeet tutkijoille 2002). Eettiset periaatteet ovat siis tärkeä osa tutkimustyötä ja niiden noudattamisessa kannattaa olla ehdoton. Tutkittavan tulee tulla haastatteluun vapaaehtoisesti ja hän voi antaa suostumuksensa joko suullisesti tai kirjallisesti. (Tutkittavien itsemääräämisoikeus.) Saimme haastattelujen alussa haastateltavilta vangeilta suostumuksen haastatteluun suullisesti.

Myös haastateltavien yksityisyyden säilyttäminen oli tärkeää. Haastateltavat olivatkin ehkä eniten huolissaan juuri siitä, ettei heidän henkilöllisyytensä olisi tunnistettavissa. Esimerkiksi opinnäytetyöhön tulleiden suorien kommenttien perään laitoimme vain merkinnän haastateltava 1,2 tai 3. Haastattelijoina pidimme tärkeänä, että haastateltavilla oli selvillä mihin ovat ryhtymässä ja siten saavutettiin avoin ilmapiiri haastatteluun.

Rehellisyys on yksi tutkimuksen eettisistä periaatteista. Plagiointi eli luvaton kopiointi ja kaikenlainen muu, esimerkiksi haastateltavien vastausten muuntelu ei ole eettisesti oikein. Halusimme joitakin vankien mielipiteitä sellaisina esille ja sen vuoksi toimme tekstiin myös suoria lainauksia heiltä.

Tutkittaessa tutkimuksen luotettavuutta käytetään usein mittarina validiteettia ja reliabiliteettia. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkimus on käsitellyt juuri sitä aihetta mitä oli suunniteltukin. Reliabiliteetti taas tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta. Usein nämä termit yhdistetään kuitenkin määrälliseen tutkimukseen, mutta niitä voi hyvin heijastaa myös laadulliseen tutkimukseen. (Tuomi ym.2009, 136.)

Opinnäytetyössämme validiteetti toteutui hyvin. Tutkimus pysyi lähes koko ajan itse tutkittavassa aiheessa. Välillä tietysti keskustelu lähti luonnollisestikin niin sanotusti pois aiheesta, mutta palasi toimivan haastattelurungon ansiosta takaisin itse tutkittavaan asiaan. Reliabiliteetti eli tutkimustulosten toistetta-

vuus on ehkä hankalampi arvioida laadullisen tutkimuksen kohdalla. Haastateltavien asenteella on varmasti suuri vaikutus vastauksiin ja niiden perusteella ei välttämättä uskalla vetää johtopäätöksiä. Pitävien ja tieteellisten johtopäätösten vetäminen näin pienellä aineistolla ja tutkittavien joukolla ei ole mahdollista. Toisaalta kun teimme tutkimuksen yhdessä, tulokset käytiin ikään kuin kaksin silmin läpi ja saimme näin ollen vahvistuksen toistemme ajatuksille. Validiteetti ja reliabiliteetti ovat kuitenkin hankalia mittareita laadullisessa tutkimuksessa, koska tutkittava määrä on yleensä reilusti pienempi kuin määrällisessä tutkimuksessa.

11.2 Jatkotutkimusehdotuksia

Opinnäytetyössämme tutkimme lyhytaikaisvankeja sosiaalisesta näkökulmasta ja nimenomaan sosiaalisen selviytymisen kannalta. Prosessin aikana meille heräsi paljon uusia ajatuksia aiheeseen liittyen. Lyhytaikaisvankien kohdalla on monia sellaisia asioita, jotka olisivat tutkimisen arvoisia ja joista saatava tieto olisi tärkeää lyhytaikaisvankien kokonaistilanteen hahmottamiseksi.

Ensimmäisenä ajatuksena mieleen nousivat erilaiset tutkimuodot ja niiden lisääminen. Uusintarikollisuus on nykyään merkittävän suurta. Mielenkiintoista olisi tutkia sitä, kuinka rikosseuraamusalan virkamiehet sekä muu ammattihenkilöstö näkee tilanteen ja kuinka siihen heidän mielestään voitaisiin vaikuttaa. Olisi kiinnostavaa tietää myös se, kohtaavatko tässä opinnäytetyössä esille tulleet vankien mielipiteet tilanteesta alan ammattilaisten näkemyksen.

Jälkeenpäin tuli myös mieleen, että olisi ollut mielenkiintoista selvittää haastateluissa myös lapsuuden perheen ja perhetaustojen vaikutusta vankien sosiaaliseen selviytymiseen. Tällainen aihe olisi kiinnostava tutkia ja ottaa siihen mukaan vangin ajatuksia omasta perheestään. Aihe olisi varmasti melko henkilökohtainen ja vaativa, mutta voisi avata paljon uusia näkökulmia siihen, kuinka rikollinen elämäntapa syntyy.

12 LÄHTEET

Bergman, E. Vapautumisen suunnittelu ja valmistelu. Portti vapauteen. Viitattu 10.11.11 <http://www.porttivapauteen.fi>, Tietoa, Tietopankki, Vapautumisen suunnittelu ja valmistelu.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2007. Teemahaastattelu: Opit ja Opetukset. Teos Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1, metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: WS Bookwell Oy.

Etelävuori, P. 2007. Vertaistuki osana vankilasta vapautuneen selviytymispolkua. Pro gradu- tutkielma. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos, Kuopion yliopisto. Viitattu 2.9.2012.

http://www.krits.fi/KRISTAMPERE/Docs/TUTKIMUKSET/GRADU_26_11_2007.pdf

Hautala, A-M. 1998. Päihdeongelmaisten vankien selviytymiskeinot ja ulkoinen tuki. Pro-Gradu tutkielma, tiivistelmä. Viitattu 22.11.2011.

<http://www.vhkk.fi/ukh/9821.htm>

Hemilä, P. 2007. Lusiminen on kuntoutumisen vastakohta. Pro gradu – tutkielma, Erityispedagogiikan laitos, Jyväskylän yliopisto. Viitattu 5.9.2012.

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/7893/URN_NBN_fi_jyu-2007408.pdf?sequence=1

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15.p., Helsinki: Tammi.

Ihmis- ja perusoikeudet tärkeitä vankeinhoidossa. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto tiedottaa 25.9.2000. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 28.8.2012.

<http://www.rikosseuraamus.fi>, Ajankohtaista, Tiedotteet, Tiedotteet 2000, Ihmis- ja perusoikeudet tärkeitä vankeinhoidossa.

Keinänen, A. 2006. Sosiaaliset ongelmat kasautuvat rikollisilla. Haaste 3/2006. Viitattu 29.8.2012..

<http://www.haaste.om.fi/Etusivu/Juttuarkistoihiteittain/Rikoksantorjunta/1330604178767>

Kivivuori, J. & Linderborg, H. Lyhytaikaisvanki, tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäkulusta ja rikollisuudesta. Rikosseuraamusviraston julkaisu- ja 2/2009. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 248.

Kyngäs, M. 2000. Vankeus miehen elämäkulussa - Tutkimus nuorena rikoksentekijänä vankilaan tuomittujen miesten lapsuudesta, vankeusajasta ja vankeuden jälkeisestä elämästä. Väitöskirja, Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen erot. Virsta, virtual statistics. Viitattu 30.8.2012. <http://www.stat.fi/virsta/tkeruu/01/07/>

Laitinen, A. & Aromaa, K. 2005. Rikollisuus ja kriminologia. Tampere:Vastapaino

Lehti, M. & Siren, R. 2006. Alkoholit ja väkivalta. 11. OPTL:n tutkimuksia 222.. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Viitattu 2.9.2012. <http://www.optula.om.fi>, Julkaisut, Musta maaliskuu?.

Lehtinen, S-T. 1997. Vapaaehtoistoiminta - kasvava voimavara? Näkökulmia ammattityöhön. Tampere: Mainosmakasiini.

Linderborg, H. 2011. Irti pyöröovesta – lyhytaikaisvankien jälkihuollon tarpeet ja mahdollisuudet. Esitelmä Kriminaalihuollon tukisäätiön 10- vuotisjuhlassa 25.10.2011. Viitattu 3.11.2011. http://www.krits.fi/S/10-vuotta/saatio_10-v_esitykset.shtml#Dosentti_Henrik_Linderborg,

Litmanen, I. Miten vankilassa voi hoitaa parisuhdetta ja vanhemmuutta? Portti vapauteen. Viitattu 20.8.2012. <http://www.porttivapauteen.fi>, Tietoa, Tietopankki, Miten vankilassa voi hoitaa parisuhdetta ja vanhemmuutta?.

Miller, W. 2008. Motivaation ja muutoksen käsitteellistäminen. Teoksessa Koski-Jännes, A, Riittinen, L. & Saarnio, P. (toim.) Kohti muutosta. Motivointimenetelmiä päihde- ja käyttäytymisongelmiin. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 16–40.

Mohell, U. & Pajuoja, J. 2006. Vankeuspaketti: vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Tallinna: Painopaketti As Pakett.

Muu sosiaalinen kuntoutus. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 27.3.2012. <http://www.rikosseuraamus.fi>, Täytöntöönpano, Toiminnot, Muu sosiaalinen kuntoutus.

Nurmi, J-E, Ahonen, T, Lyytinen, H, Lyytinen, P, Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. 1.p., WSOY Oppimateriaalit Oy, Helsinki.

Ohjeet tutkijoille. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Viitattu 30.8.2012. <http://www.tenk.fi/ohjeet.html>

Pöyhtäri, J. 2000. Mitä on vertaistuki? Viitattu 20.8.2012. <http://www.tukiasema.net/teemat/artikkeli.asp?docID=344>

Rikoksen uusiminen Suomessa tavallisinta Pohjoismaista. 2010. Yle-Uutiset. 7.5.2010. Viitattu 21.8.2012. http://yle.fi/uutiset/rikoksen_uusiminen_suomessa_tavallisinta_pohjoismaista/6155063

Rikoksista rangaistujen tuen tarve: Suositukset yhteistoiminnalle. Vankien jälkihuoltotyöryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:6. Viitattu 15.11.2011. <http://pre20090115.stm.fi/hl1142412358673/passthru.pdf>

Rikosrekisterilaki 20.8.1993/770. Finlex. Viitattu 2.9.2012. <http://www.finlex.fi>, Lainsäädäntö, Ajantasainen lainsäädäntö, 1993, 20.8.1993/770.

Ryhänen, S. 1998. Vertaistuki on liian vähän käytetty voimavara. Diabeteslehti 9/98.

Sosiaalityön sanasto. 2002. Stakes. Viitattu 29.8.2012. http://sty.stakes.fi/NR/rdonlyres/0C799961-C977-45DE-B0F6-7C92DA1D38B9/4014/http_wwwstakesfi_oske_terminologia_sanastot_sost.pdf

Tapaamiset. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 20.8.2012. <http://www.rikosseuraamus.fi>, Täytäntöönpano, Yhteydet ulkopuolelle, Tapaamiset.

Toivio, T & Nordling, E. 2009. Mielenterveyden psykologia. Helsinki: Edita.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä:Gummerus Kirjapaino Oy.

Tutkittavien itsemääräämisoikeus. Tampereen Yliopisto. Viitattu 30.8.2012. <http://www.uta.fi/tutkimus/etiikka/periaatteet/itsem.html>

Ulkomaalaisten vankien määrä kasvussa - yhdyskuntaseuraamuksissa ulkomaalaisia vähän. 18.5.2012. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 17.9.2012. <http://www.rikosseuraamus.fi>, Ajankohtaista, Tiedotteet, Ulkomaalaisten vankien määrä kasvussa – yhdyskuntaseuraamuksissa ulkomaalaisia vähän.

Valkama, T. 2009. Vankien jälkihuolto, Tampereen YRE- yhteistyöryhmän kokemukset ja haasteet vankien jälkihuoltotyössä tehtävästä yhteistyöstä. Viitattu 28.10.2011. http://www.kris.fi/files/86-Vankien_jalkihuolto.pdf

Vangin perhe tärkeä uusintarikollisuuden vähentämisessä. 19.1.2004. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 29.8.2012. <http://www.rikosseuraamus.fi>, Ajankohtaista, Tiedotteet, Tiedotteet 2004, Vangin perhe tärkeä uusintarikollisuuden vähentämisessä.

Vangit. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 2.9.2012. <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/w3t9skuki.pdf>

Vankeuslaki 23.9.2005/767. Finlex. Viitattu 29.8.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>

Vapautumisen valmistelu. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 21.8.2012. <http://www.rikosseuraamus.fi>, Täytäntöönpano, Vapautuminen, Vapautumisen valmistelu.

Vertaistuki – ”en olekaan ainut”. Sosiaaliportti. Asumispalvelusäätiö ASPA, Verkot – projekti 2007-2010. Viitattu 29.8.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi>, Itsenäisen elämän tuki, Vertaistuki.

Viljamaa, M-L. 2003. Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä-

lä: Jyväskylä University Printing House. Viitattu 5.9.2012.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13356/9513914275.pdf?se>

VVL: Vankeinhoidon uudistukset tuovat riskejä jos resursseja ei lisätä.

9.2.2011. Viitattu 30.9.2012. <http://www.jhl.fi>, Ajankohtaista, Uutisarkisto, Vuosi 2011, 09.02.2011 VVL: Vankeinhoidon uudistukset tuovat riskejä jos resursseja ei lisätä.

LIITTEET

Liite 1.

Haastattelututkimuksen kysymykset Laukaan vankila touko - kesäkuu 2012

1. Ikä?
2. Perhesuhteet?
3. Onko sinulla aiempia tuomioita?
4. Mitkä tekijät vaikuttivat uuden tuomion syntyyn?
5. Nykyisen rangaistuksen pituus?
6. Mistä rikoksesta sait tuomion?
7. Minkälainen oli ensimmäinen vankeustuomiosi?
8. Mitä siitä jäi mieleen?
9. Millaista tukea sait vankeusaikana?
10. Jäitkö kaipaamaan jonkinlaista tukea tai toimintaa? Jos, niin millaista tukea tai toimintaa jäit kaipaamaan?
11. Minkälainen paikka mielestäsi vankila on sinulle?
12. Mainitse kolme tärkeintä asiaa elämässäsi?
13. Mitä sosiaaliset suhteet vankeusaikana merkitsevät sinulle? Minkälainen vaikutus vertaistuella on sinun vankeusaikaasi?
14. Kuinka vankilassa tuetaan sosiaalisia suhteita ja niiden ylläpitoa?
15. Onko tuomion pituudella merkitystä vangin motivaatioon kohti rikoksetonta elämää? Miten?
16. Miten lyhyt tuomio (n.8kk-12kk) eroaa pitkästä vankeustuomiosta?
17. Kuinka suuri vastuu vankilalla on uusintarikollisuuden välttämässä mielestäsi? Saatto vankeusaikana tarpeeksi yksilöohjausta ja aikaa sosiaalityöntekijältä tai vankilan henkilökunnalta?
18. Millä tavoin mielestäsi pystyttäisiin parhaiten välttämään uusintarikollisuutta?

19. Pystytäänkö vankeusaikana ehkäisemään uuden rikoksen ja tuomion synnyn? Jos niin, miten?
20. Mitä ajatuksia vapautuminen sinussa herättää?
21. Onko vapautumisessa jotain mikä helpottaa oloasi tai mietityttää sinua?
22. Millä tavoin vankeusaika valmistaa vapautumiseen lyhyen tuomion aikana?
23. Minkälaisia selviytymiskeinoja sinulla on?
24. Tulevaisuuden haaveesi?